

Ціна: 50 центів

НОВІ ДНІ

• **НОВІ ДНІ** •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XX

ГРУДЕНЬ — 1969 — DECEMBER

Ч. 239

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Прохода В. — 50-ліття Зимового Походу	1
Качуровський І. — Пісня про білий парус	3
Дальний М. — Дещо про наші занедбані видавничі можливості	4
Туркало К. — Спілка Визволення України	7
Сварог В. — Український поет і індіани	15
Юрій Смолич про Івана Багряного	18
Чапленко В. "Український Історик" на асими- ляційному етапі	20
Литценко-Давидович Б. — Літера, за якою тужать	22
Огляд преси. Листування. Дописи.	

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Командарм армії УНР генерал-полковник М. Омелянович-Павленко — командир славного Зимового Походу.

Фото з архіву хорунжого Армії УНР, лицаря Залізного Хреста Ф. Грінченка.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Васько В., Лондон, Канада 3

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Демиденко В., Порт Кредіт, Канада	40.00
Васько В., Лондон, Канада (Збірка)	14.50
Васько В., Лондон, Канада	10.00
Бокій К., Монреаль, Канада	5.00
Макуха Петро, Боффало, США	5.00
Опанашук Павло, Боффало, США	5.00
Шевченко Надія, Ошава, Канада	5.00

"Н О В І Д Н І"

Універсальний ілюстрований місячник.
Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

- У Канаді: 5.00 дол. канадських на рік.
- У США: 5.50 дол. американських на рік.
- В Австралії: 3.50 дол. австралійських на рік.
- У Франції: 20 франків на рік.
- В Англії: 30 шілінгів (без змін).
- В усіх інших країнах Європи: 4.50 дол. амер.
- У Венеції: 4.50 дол. канадських.
- Усі інші країни Південної Америки: 3.00 дол. канадських.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
South Australia.

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOVI DNI

187 Yarmouth Rd. — Toronto 174, Ontario, Canada

Гавалешка Юрій, Монреаль, Канада	3.00
Чудовський Л., Гартфорд, США	2.50
Сачківський Д., Торонто, Канада	2.00
Яковиченко В., Торонто, Канада	2.00
Неліпа Петро, Торонто, Канада	2.00
Федосенко С., Торонто, Канада	2.00
Мойсенко В., Луїсвілл, США	2.00
Орел Тарас, Норт Берген, США	1.00

Сердечно дякуємо всім за допомогу! Особливо інженерові В. Демиденкові. До Вашого відома, пане Демиденко, що Ви разом пожертували на "Нові Дні" 59.00 доларів. Знаю, що Ви такий же щедрий і до інших українських інституцій. Ви справді можете бути прикладом для багатьох. Сердечне спасибі! П. Вол.

ДО ВСІХ НАШИХ ЧИТАЧІВ

Це число вийшло з друку раніш від попереднього — 15 грудня. Нормально, як було раніш, кожне число виходило між 5 і 10 кожного місяця, себто цей раз запізнення лише на яких 5-6 днів.

Що попереднє число деякі читачі (особливо із США) одержали через два тижні по виході, то вина не наша, а пошти. Вона завжди була погана (ізколи в Німеччині й Англії одержували швидче, як у деяких містах США), а тепер треба врахувати ще й передріздвяний час.

Роблю все можливе, щоб січневе число вийшло до нашого Різдва. Важко таки дуже, але скорочую сон. Друкарня йде назустріч, то надіюсь, що з січня увійду в норму, себто видаватиму "Нові Дні" між 5 і 10 кожного місяця.

Ви моєї роботи не уявляєте. Ви тільки подивіться, скільки я сам пишу. А листи? А громадська робота? А книжки? А читати ж редакторів теж треба, ба інакше він нічого не буде вартий. Кажу це не тому, що люблю стогнати, а щоб ви не гнівались, що не відписую на листи — написати листа мені найважче, бо він забирає багато часу.

У цьому числі багато статей вискладано малим шрифтом (мала 10-ка). В попередніх більше було так званої середньої десятки. Це не навмисне: той шрифт був зайнятий у друкарні на інші роботи, треба було чекати, або складати меншим. Чекати не хотів, бо це означало б опізнення. Прошу авторів і читачів не гніватись за це.

Поскільки праці багато і я не маю часу на сон, то чого доброго можу передчасно "врізати дуба" (хоч найменшого бажання бути дуборізом не маю!). У такому випадкові прошу шановних читачів (і любих та милих читачок теж!) прийти й приїхати на мій похорон. Постараюсь зробити вам усім приємність і "врізати дуба" в добру погоду, щоб ви всі на моєму похороні ані померзли, ані не намокли!

Пригадую також, що цим числом *закінчуємо 20-ий рік існування "Нових Днів"*. Дата, як самі здорові бачите, кругленька! Зраджу таємницю: у (Далі на 3-ій стор. обкладинки)

50 - ЛІТТЯ ЗИМОВОГО ПОХОДУ АРМІЇ У Н Р

Півстоліття тому, в грудні 1919 року, в боротьбі за Україну сталась найбільш трагічна, але разом з тим найсвітліша подія перемоги моральної сили української Правди над облудною неправдою, яка опиралась на фізичні сили чорного двоголового орла — Великої й Малої Росії — за підтримкою світових потуг Антанти та червоного серпа й молота того ж російського імперіялізму. Боротись проти цих сил було політичним безглуздом. Ніби треба було погодитись часово з першою силою орла, якому підпорядкувалась Начальна Команда Української Галицької Армії на чолі з генералом Тарнавським, або ж не противитись північному наїзникові з його серпом і молотом, що підрізали й приглушили відчуття власної моральної сили й національну свідомість у частини вояків Армії УНР. Ці слабодухи з отаманом Волохом перейшли до запаморочених обіцянками українських боротьбистів. До цього спонукував як одних, так і других найгрізніший невидимий ворог — ТИФ. Останній здештакував Армію УНР та відібрав жит-

тя її командирів полковникові Василю Тютюнникові. Була ще можливість відмовитись від продовження збройної боротьби проти Москви й перейти до ніби нейтральної Польщі, військо якої окупувало Галичину, Поділля й Волинь.

Іншого шляху перед національними борцями в боротьбі проти фізичної сили не було. Але затоптати Українську Правду ворогам не вдалось. Наперекір тогочасним жахливим обставинам, недобиті герої Армії УНР не здались на ласку фізичних переможців. Оточені в "трикутнику смерті" між Любаром-Мироподем і Шепетівкою, по боках якого були три вороги: російські монархісти, червоні москалі й поляки, вони прорвались з їх оточення й вийшли у вороже запілля.

Сталось це 6 грудня 1919 року. Тоді на військовій нараді командирів дивізій під керуванням Голови Уряду УНР Ісаака Мазепи, після обговорення всіх до неможливості несприятливих обставин для чинності регулярного війська, було остаточно вирішено перейти на шлях партизанської боротьби

Фрагмент Зимового Походу. "Розвідка". Малюнок учасника Зимового Походу, лицаря Залізного Хреста, хорунжого армії УНР Ф. Грінченка.

Командарм генерал-полковник М. Омелянович Павленко

в запіллі ворогів. І. Мазепа передав наказ Головного Отамана Симона Петлюри про призначення Командиром генерала Михайла Омеляновича-Павленка, а його заступником отамана Юрка Тютюнника для керування збройною боротьбою в Зимовому Поході. З політичних діячів в цей похід вирушив лише І. Мазепа зі своїми ближчими співробітниками.

Продовження збройної боротьби за непереможних матеріальних обставин, опираючись лише на власні слабкі сили, було політичним абсурдом. Навіть сам Командарм назвав Зимовий Похід "Маршем одчаю — маршем проти розуму"... Був то марш "Лицарів абсурду". Він був продиктований силою волі полягти в боротьбі до останнього, щоб не понизити своєї військово-козацької гідности, здаючись на ласку як москалів, так і облудних польських приятелів. Вони пронесли національний прапор по Україні й пробудили збайдужілих до повстанської боротьби і разом з ними власними силами вибороли своїй Батьківщині її справжнє національне ім'я—ім'я Самобутньої України, яке стало дороговказом для майбутніх борців за вільний національно-культурний розвиток до остаточної перемоги Української Правди.

В. Прохода

Похорон (в с. Хриплині біля Станиславова) командира Дорошенківського полку Запорізької дивізії полковника Хмilenка, убитого в бою з російськими окупантами біля м. Галича в серпні 1920 року.

У першому ряду (зліва) командарм ген.-полк. Михайло Омелянович-Павленко (рука на перев'язі), генерал Олександр Загородський, проф. П. Зайців (Міністерство Освіти) і протопресвітер армії УНР П. Пашевський.

Фото з архіву лицаря Залізного Хреста, хорунжого Окремої Кінної Дивізії армії УНР Ф. Грінченка.

ПІСНЯ ПРО БІЛИЙ ПАРУС

(Цикл четвертий)

Л. К.

29.

Жриця мене привела до високого храму богині,
Та, залишивши в юрбі, зникла зненацька
з очей.
І, після марних шукань, зрозумів я нарешті,
безумець,
Що то не жриця була, лише богиня сама.

30.

— Що можна написати про пташку?

Л.

Хачі співучі замовкли. Немов обірвались
незримі
Струни, що грифи тополь простягають над
декою галяв.
Дивне настало мовчання. Це птаство зліталось
на поруб,
Де, біля сірого пня, лежала підбита пташина.
Зо два десятки крилатих сиділо на пнях і на
вітах —
Всі, що я знав їх раніш, і такі, що не бачив
ніколи.
Я підійшов, та уваги на мене вони не звернули.
Глянули тільки, але ні одна не знялася
в повітря.
Може, їм страшно було, та пташиний закон не
дозволив
Подругу мертву лишити, німотну порушити
тризну.
Кожна врочисто в собі неспівану пісню
ховала.
Мовчки стояв я між них, ніби сам був пташи-
ного роду,
І наслухав, як вони, безмовну симфонію
смерти.

43.

Дивлюся крізь холодні шиби,
Як сад вечірній погаса.
Воно ж і сам я знаю ніби,
Що не існують чудеса.
Вже місяць срібну діядему
Вдягає ночі на чоло.
Все — як торік, В житті моєму
Тебе неначе й не було.
Сльозинками останні мрії
Збігають лоскотно з повік.
Та прийде тьма. І хтось закрие
Мої віконниці навик.

НОВІ ДНІ, грудень, 1969

44.

Якби я був астрономом,
Я відкрив би нову комету,
Що проходить раз на сто років
І світить вогнем, зеленим,
Як очі моєї дружини.
Ту комету назвав би я Лілька.

Якби я був мудрий зодчий
(Такий, як Браманте чи Барма),
Я збудував би місто,
Де тільки самі театри,
Музеї й бібліотеки.
Я назвав би те місто — Лілька.

Якби я був садоводом,
Я б виплекав дивну квітку,
Ніжнішу від орхідеї,
Пахучішу над жасмини,
Над резеду — яскраву.
І тій неймовірній квітці
Дав би я назву — Лілька!

45.

Скалку розбитої пляшки загнав я глибоко
під ніготь.
З кров'ю і м'ясом її витяг я вістрям ножа.
Скалка розбитого щастя в душі зостається
навіки:
Вирізати звідти її — леза такого нема.

46.

Блукаючи по власних сторінках,
У "Надвечір'я" трапив ненароком.
І знову рік за роком, крок за кроком,
Проходжу свій гіркополинний шлях.

Скрізь тільки розпач, тільки їдь отрути,
А в кращім разі — сум і самота.
І дикий страх зненацька огорта,
Що ти лиш сон. Тебе не може бути.

Це лиш у мрії бачиться мені,
Що розірвалось коло нерозривне,
І чується твоє дихання рівне —
Немов ти спиш — лиш у моєму сні.

Невже це справді: під покровом білим
Рука смаглява солодко звиса,
І темна незаплетена коса
Спадає з ліжка аж на самий килим?

47.

А що бо з тими віршами стає,
Які ми не встигаєм написати?

Чи зберігає вірш ество своє
І не вдягнувшись у словесні шати?
І може незаписані слова
У світ приходять як живі істоти
І слово в іншій формі ожива,
Що я пізнав, пізнав нарешті, хто ти.
Тому й не рву заплутаних тенет —
Міраж чи сон, легенда чи химера —
Бо ти болючий і п'яний сонет
З неписаної спадщини Бодлера.

48.

Знову морок нагус і зчорнів.
Змаг моторів — як грім водоспаду.
Дивне місто — разками вогнів —
Залишилось внизу і позаду.

Чорна птиця хитнула крилом
Над глухою, як смерть, глибиною.
Тільки зорі над самим вікном,
Як думки твої, завжди зі мною.

49.

МЮНХЕН

У катафалково-хмурих домах
Темні дірки віконні.
З даху на дах
Непевний шлях
Знають коти безсонні.
Витяглась довго найдовша з думок,
Наче жебрак Ель Греко.
За кроком крок
З кутка в куток —

Можна б дійти далеко.
З дому на дім, з даху на дах,
Чорним котам допари,
По їх слідах
Крадеться жаж,
Лізуть нічні кошмари.

Манить і вабить їх давно
Мій силует на куртині.
Бо лиш одно
Мое вікно —
За світляка в домовині.

50.

Скоро півроку, мабуть, раз-у-раз переслідує
вперто

Спогад той самий мене.
Тінявий, темний горіх, а під ним — помаранчі
і рози

В місячнім теплім саду.
Ось прямокутник ясний лягає з вікна на
підлогу,

Ти — наче статуя в нім.
Місяць, безсмертний Хірам, відлив з найчи-
стішого срібла

Білу твою наготу.
Пігмаліонове чудо — здалося мені на
хвилину —

Сталося тут навпаки.
Тож не здивують мене відтепер Ермітажі
і Луври

Скарбами древніх скульптур.
Бо показав мені статую кращу, дорожчу,
святишу

Місяць, безсмертний Хірам.

Мар'ян ДАЛЬНИЙ

ДЕЩО ПРО НАШІ ЗАНЕДБАНІ ВИДАВНИЧІ МОЖЛИВОСТІ

Мабуть усі згодні з думкою, що інформація про Україну — головне завдання закордонних українців. А проте, від кінця двадцятих років аж донедавна такої інформації в нас майже не було. Замість інформувати, ми намагались усіма силами пропагувати. Кажучи правду, пропаганда для більшості з нас ще й нині видається сильнішою за інформацію. Тому в нас так мало інформаційних видань і стільки різномодних пропагандивних публікацій.

До їхнього поширення сприяються не тільки деякі наші політики і публіцисти, але часто також і вчені. Багатословність, перечуленість, патріотична бомбастика, легковаження статистичними даними, переяскравлювання вигідних і замовчування не вигідних фактів — це лиш мала частина гріхів таких публікацій. Їхнім авторам чомусь здається, що чим вища вжита ними цифра, або чим образли-

віший епітет на адресу наших сусідів — тим краще для української справи.

Тимчасом, зайво й писати, що такі публікації приносять українським справам тільки велику шкоду. Для пропагандивних видань неможливо знайти поважних чужих видавців, тому друкують їх у своїх видавництвах, на зібрані народні гроші, які можна було б зужити значно доцільніше. Такі публікації не мають рецензій у чужомовних журналах, тому чужинці їх не купують і не читають. Розслані даром примірники найчастіше мандрують у смітник, деколи в недоступні схови й лише зрідка на книжкові полиці. Врешті, коли хтось з чужинців навіть перегляне таку пропагандивну публікацію, то звичайно приходиться до висновку, що її писали нерозважні люди, з якими краще не в'язатись. У висліді, західні дослідники й публіцисти сьогодні частіше цитують радянські видання, ніж наші, закордонні.

Правда, останніми роками якість української інформації помітно підноситься. Деякі автори, таки перемігши себе й плиткі агітаційні шаблони та звички нашого суспільства, виступили з рядом свіжих, зрівноважених, глибоко-продуманих і аргументованих праць, за які честь їм і слава. Не буду їх перераховувати, але скажу, що це ж передусім завдяки цим якостям їм раптом відчинили двері великі чужі видавництва й про них заговорили впливові чужинецькі журнали та вчені. І заговорили прихильним тоном, навіть устами чи перами жидівських представників, яких у нас за інерцією все ще важають вічними ворогами українських ідей.

Але помітне покращання української інформації стосується тимчасом тільки частини наших монографічних і періодичних видань. На важливих ділянках бібліографічної документації і ретроспективної та довідкової літератури українська тематика й досі майже відсутня. Досить заглянути в будь-яку чужомовну енциклопедію, бібліографію, біографічний довідник, періодичний індекс чи в серію рідкісних передруків, щоб переконатись, як блідо й випадково заступлена там наша країна.

Такий стан тим прикріший, що завинили в ньому не так наші "воріженьки", яких ми вбачаємо всюди і скрізь, як таки ми самі. Зокрема ж відповідальні за разючі занедбання в цих ділянках наші університетські викладачі й бібліотекарі, яких на Заході можна нарахувати вже понад дві сотні. Цим я звичайно не хочу сказати, що вони цими справами не цікавляться й нічого в цьому напрямі не роблять. Навпаки, багато з них уклали чимало праці в "Енциклопедію Українознавства", що друкують від довшого часу українською й англійською мовами. Дехто продовжує працювати над компіляцією інших виключно українських довідкових видань, які мабуть ніколи не будуть видані. Справа в тому, що такі видання шалено дорогі й для них у нас, на еміграції, немає ні коштів, ані відповідного ринку.

Наша найбагатша установа в Америці — Український Народний Союз — погодилася фінансувати "Енциклопедію Українознавства" англійською мовою, мабуть, тільки тому, що кошти цього монументального видання мали ніби-то виносити лише 20.000 доларів. Насправді ж, кошти видання першого тому енциклопедії наблизилась до 100.000 дол., а другий том коштуватиме додатково ще біля 150.000 доларів¹).

Після такого досвіду навряд чи скоро знайдеться в нас видавець якогось іншого суто українського довідкового чи хоча б ретроспективного видання. І саме тому наші компетентні спеціалісти мусіли б перестати ігнорувати широкі можливості включення українських тем і джерел у різні авторитетні чужинецькі видання, тим більше, що для цього не потрібно ані фондів, ані "ударних акцій", ані навіть якогось окремого видавничо-адміністративного апарату. Потрібно лише змінити свою настанову й усвідомити до кінця, що живемо не в своїй державі, а в іншому світі, методи й засоби якого мусимо використати для досягнення нашої національної мети.

Треба сказати, що крім багатьох комерційних

чужомовних довідкових публікацій, які радо виправили б і доповнили б свою українську, якщо б їм у цьому активно допомогли наші спеціалісти,— останніми часами розбудовано на Заході біля десятка установ і видавництв, цілком яких є збирати й поширювати інформацію виключно про слов'янський (отже й про український) світ. Усю друковану продукцію цих установ і видавництв автоматично забирають усі більші університетські й публічні бібліотеки, тому їхній вплив на студентів східноєвропейської проблематики й наших дітей незаперечний.

На жаль, доводиться ствердити, що українські шанси в цих видавництвах досі майже ніяк не використані. Українського голосу, української точки погляду на проблеми розвитку Східної Європи, в їхній друкованій продукції досі майже не чути²). Наприклад, таксь подбав про те, що одне з найповажніших таких видавництв ("Mouton") зараз передруковує офсетом не тільки сотні різних російських рідкісних монографій, а навіть річники таких журналів як "Былое" і "Голос минувшего". Можливо, що українська мова замало відома на Заході, щоб "Mouton" передруковував українські історичні журнали. Але ж є в нас чимало цінних рідкісних видань, друкованих колись російською мовою. Маю підстави припускати, що згадане видавництво перевидало б, наприклад, бодай важливіші числа таких видань, як "Киевская старина", "Архив южно-западной Росии" чи "Малороссийские дела", якщо б відповідна кількість наших учених, бібліотекарів і студентів виявили видавництву своє зацікавлення в цьому.

Це тим більш правдоподібне, що "Mouton", в серії "Слов'янські друки і передруки", не обмежується русистикою, як більшість подібних видавництв, а публікує вартісні праці справді з усіх сфер славистики. До речі, з україніки там уже вишли деякі праці Юрія Шевельова, Дмитра Чижевського, збірник УВАН про Шевченка, врешті, велика на 1000 стор. книга К. В. Харламповича "Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь", — унікальне джерело інформації про українські впливи на Росію XVI-XVIII століть узгалі.

ЦЕНТР СЛОВ'ЯНСЬКОЇ БІБЛІОГРАФІЇ І ДОКУМЕНТАЦІЇ

З-поміж інших установ, які чекають ініціативи українських учених і бібліотекарів, треба вирізнити Центр слов'янської бібліографії і документації, з осідком у Вашингтоні. Центр створено ще весною на рекомендацію Координаційного комітету для славистичних і східноєвропейських бібліотечних

1) Докладніше про "одіссею" англійського видання "Енциклопедії українознавства" див.: Антін Драган, "УНСоюз для перемоги української правди", "Українська заморська твердиня", ст. 77-94.

2) За винятком мюнхенського Інституту для дослідів СРСР, український сектор якого досить продуктивний. На жаль, у наукових колах Заходу цей Інститут не дуже популярний через свою "політичну заангажованість" і "пропагандивне звучання".

ресурсів, до якого входять представники від Американської ради наукових товариств і від Дослідної ради суспільних наук. Адміністраційно Центр підлягає Асоціації дослідних бібліотек, куди належать усі більші спеціальні й університетські бібліотеки США й Канади.

"Бюлетень" Конгресової бібліотеки пише, що потреба такого центру виникла з щораз складніших вимог славистичних експертів і з постійно ростучих славистичних програм у багатьох нових навчальних та дослідних закладах. У висліді, бібліотеки стали перед багатьма новими проблемами в придбанні, каталогуванні, інформуванні й фоторепродукції. Розв'язка цих проблем є поза межами спроможностей окремих інституцій через нестачу ретроспективних публікацій слов'янськими мовами, вишколеного персоналу й фондів. "Бюлетень" згадує, що кількість нових публікацій слов'янськими мовами за останніх десять років майже подвоїлася й що "цей зріст нових матеріалів ставить перед бібліотеками і науковцями стільки ж проблем, як і брак ретроспективної літератури".

Отже, "публікація різних бібліографічних і довідкових підручників з ділянки славистики, компіляція індексів і абстрактів з головних славистичних журналів, вкінці передруки рідкісних слов'янських книг" — це головні завдання Центру³).

Треба згадати, що для започаткування своєї роботи ЦСБД дістав від Фундації Форда дотацію в сумі 350 тисяч доларів на період перших трьох років. Це мало, але якщо цих фондів не витратять на різні непорядковані "досліди", а зужують згідно з планом, то дістати чергову дотацію не буде тяжко. Діяльність Центру має унапрямувати Дорадчий комітет з професорів славистики й бібліотекарів, на чолі з М. А. Мільчевським.

Хоч українців у складі цього Комітету досі немає, бо й створення самого ЦСБД у нас переочили, все ж таки хочеться вірити, що цим разом ми не змарнуємо нагоди й докладемо трохи зусиль, щоб гідно зарепрезентувати українську тематику в різних виданнях цього Центру вже від самого початку. Йдеться очевидно про те, щоб наші наукові установи, окремі професори та дослідники, не гаючись, висловили своє вдовolenня з приводу заснування ЦСБД та конкретні побажання щодо включення відповідних українських та й інших тем і видань у видавничу програму Центру. Також наші бібліотекарі в США й Канаді, мабуть, зголосять дирекції ЦСБД свою готовність допомогти в компіляції українських відділів для планування бібліографій, індексів і абстрактів. Краще зробити це тепер, аніж через рік чи два протестувати, що нас знову "скривдили".

ВИДАВНИЧИЙ ПЛАН УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ В ГАРВАРДІ

Згадавши деякі невикористані можливості для друкування української наукової й довідкової літератури неукраїнськими засобами, я звичайно, свідомий того, що деяких цінних українських праць чужі видавництва з різних причин і тепер не видадуть. Їх прийдеться видавати в основному таки за українські фонди, використовуючи тільки фірму

авторитетного чужого видавництва, як у випадку з англomовним виданням "Енциклопедії українознавства".

Промотором, координатором і практичним реалізатором таких видань повинен стати, на мою думку, в майбутньому центр українських студій у Гарварді, який матиме для цього задовільну фінансову базу й зможе користуватись широковідомою фірмою Гарвардського університетського видавництва. Тут приємно ствердити, що Гарвардський комітет студій українознавства вже розпочав видавничу діяльність.

У зв'язку з цим, не так давно появилася у трьох числах "Свободи" велика стаття п. н. "Видавничий план українських студій в Гарварді⁴". Стаття повідомляє про рішення Комітету видати вже в цьому академічному році аж 25 публікацій нових або вичерпаних підручників, бібліографій і монографій. До п'ятичленної Редакційної колегії призначені й два професори українці, а саме Омелян Прицак (головний редактор) і Ігор Шевченко. Заплановані на цей рік видання мали б друкуватись у такому порядку:

1. Ігор Шевченко. Життя святих Кирила і Методія.
2. Омелян Прицак. Слово о полку Ігореві, як історичний документ.
3. Вол. Різзов. Українські грамоти XIV-XV століть (передрук).
4. Хв. Тітов. Матеріали до книжної справи на Україні (передрук).
5. Катерина Грушевська. Корпус українських народних дум (передрук).
- 6-10. Корпус українських апокрифів, упоряд. Іван Франко (передрук).
- 11-12. "Літопис Самовидця" (передрук).
13. К. Тарановський. Студії над версифікацією Шевченка.
14. Мирон Кордуба. Історична література в СРСР у роках 1917-1931 (передрук).
- 15-18. Ол. Лазаревський. Описаніє старої Малоросії (передрук).
- 19-21. Ол. Оголблин. Історія української фабрики.
22. Ф. Савченко. Монографія про заборону українства в 1876 р.
23. Василь Сімович. Наукова спадщина.
- 24-25. Дж. ван Кенпен. Матеріали до вивчення української мови.

Я подав цей довгий список не лише для інформації зацікавлених, але й "для історії", бо побожось, що більшість названих праць не будуть надруковані не тільки в цьому, але мабуть і в черговому академічному році. Твердження статті про те, що "ми маємо тепер можливість видавати принаймні 20 томів річно" не переконливе, бо наскільки мені відомо, аж таких значних можливостей не має сьогодні жодний студійний центр чи інститут ані в Гарварді, ані при інших університетах.

Наприклад, такі давно закорінені гарвардські студійні центри, як Центр для міжнародних справ,

³) LC Information Bulletin, vol. 28, No. 10, p. 41-42.

⁴) Омелян Прицак — "Видавничий план українських студій в Гарварді", "Свобода", ч.ч. 146-148, 13-15 серпня 1969.

або Центр для студій свободи в Америці, або Східноазиатський дослідний центр, або хоча б Російський дослідний центр — усі мають можливість видавати тільки до чотирьох книг річно. А Центр українських студій, який не проіснував ще й року і не зібрав ще навіть повної суми приобіцяних фондів на своє існування, дістав раптом можливість видавати "принаймні 20 томів річно"! Чи не звучить це надто пропагандивно?

Виразнішої формулюнки вимагає й інше твердження аналізованого видавничого плану. Закликаючи авторів надсилати Гарвардському комітетові для перегляду та можливого друку свої праці з українознавства, автор статті запевняє: "Ми не потребуємо ніякої грошової допомоги, без огляду на те, якої б величини дана праця не була. Авторський гонорар відносно високий: автор дістає 10% від ціни, по якій книга продається в книгарні"... І ще: "Праці з українознавства, які будуть виходити в Гарварді, не потребують фінансової допомоги... і чи українська громада буде їх купувати чи ні, вони будуть виходити"⁵).

На жаль, ніде в цитованій статті не згадано, хто ж властиво фінансує публікації Гарвардського університетського видавництва? Якщо всі видання з українознавства погодився фінансувати справді Гарвардський університет зі свого загального чи видавничого бюджету, то це неабиякий успіх керівників Катедри українознавства, а в першу чергу успіх її ініціатора проф. д-ра Омеляна Пріцака. Навіть коли цих публікацій буде не двадцять, а тільки п'ять томів річно. Але якщо б ці видання мала фінансувати сама Катедра українознавства зі зби-

раних українською громадою на неї фондів, тоді твердження про те, що вони "не потребують фінансової допомоги", не цілком вірні.

У цьому випадку дефіцити (хоч може відносно й невеликі) покривалися б скупими українськими фондами, тому Видавничий комітет мусів би, на мою думку, добре розважити що, коли, як і де видавати. Мені здається, що праці загальнослов'янського значення, такі, наприклад, як вищезгадані "Життя святих Кирила і Методія", "Слово о полку Ігореві" чи "Історична література в СРСР" можна було б без труднощів видати в одному з таких видавництв, як "Mouton", "Fink", "Johnson Reprints" і ін. Тимбільше, коли б потребу їх видання підтвердила Катедра українознавства в Гарварді.

Для зменшення коштів і ризику деякі праці можна також видавати спільними силами і під спільною маркою. Така співпраця в ділянці спеціалізованих видань стає чим далі нагляднішою, й Центрові українських студій у Гарварді, без неї, мабуть, не обійтись, якщо його широкозакроєні видавничі плани не мають залишитись лиш плямами.

Так чи так, а справу видань і студій українознавства в Гарварді треба реферувати ясніше й обережніше, щоб не ширились хибні інтерпретації, які можуть пошкодити дальшій збірці фондів на вогнище вільної української науки в цьому славному, престижевому університеті.

Взагалі ж, треба об'єктивно ствердити, що можливості українознавчих видань сьогодні на Заході далеко більші, ніж були ще декілька років тому. Тепер усе залежить тільки від того, наскільки ми захочемо й зуміємо ці можливості використати.

Кость ТУРКАЛО

СПІЛКА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

(Закінчення)

Любченко: "Тепер ви за радянською владою право рішучої боротьби проти куркуля, поміщика й фабриканта визнаєте?"

Єфремов: "Це діло не права, а сили, що тут можна сказати?"

Далі Любченко якийсь час копався в щоденнику Єфремова, узятому в його помешканні.

Любченко: "Цей фольклор обивательських торгових з єврейського базару заслуговує бути записаним в щоденник академіка?"

Єфремов: "Безперечно, так само як частушки, і як всякі інші записи".

Прокловтувши соромливо, а може й безсоромно, цю відповідь Єфремова, або інакше кажучи піймавши облизня, Любченко круто повернув на науковій відрядженні проф. Черняхівського й Ганцова закордон і зв'язки через них з еміграцією. Про це ліпше буде знати далі. І ось такий допит зайняв цілий день.

Далі допитував Єфремова прокурор Ахматов. На самому початку цього допиту виявилось таке. Колись я вже писав, що наприкінці слідства

мій слідчий завів був мене до кімнати, де на прилавках цілими рядами стояли папки із зізнаннями всіх 45-тих підсудних і запропонував обізнатися з ними. Це від моїх опозиціонерів з еміграційного СВУ викликало зауваження, чи не своя людина я був у ГПУ, що мені дано таку прерогативу, бо, мовляв, Єфремову рішуче було заборонено все. Під час суду я запитував ближчих приятелів, чи їм давали обізнатися із свідченнями інших підсудних, і всі мені казали, що їх так само водили до тієї кімнати із свідченнями. А на суді зі слів самого Єфремова виявилось, що й йому жодного виключення не було щодо цього.

Ахматов: "З ваших зізнань і зізнань інших підсудних видно, що Академія Наук була центром будівських сил. Ви підтверджуєте це зараз?"

Єфремов: "У моїх свідченнях цього нема. Я думаю, що щодо БУД'у в свідченнях інших людей є дуже багато перебільшень. Наприклад, я зустрічав в актах (актами Єфремов називає свідчення К. Т.) про те, що ніби в самій Академії

було 80 членів БУДу. Цього не могло бути”.

У дальшому допиті, що його провадив громадський прокурор, письменник Слісаренко, С. О., Єфремов відкинув, можна сказати, третє, за повстанням і терором, найголовніше й суттєве обвинувачення за винувальним висновком — це шкідництво на ідеологічному фронті.

Слісаренко: “Скажіть, вам були відомі випадки мовного шкідництва в Інституті Наукової Мови, коли деякі загальноживані інтернаціональні терміни замінювано на штучно-вироблені і не приступні масам терміни?”

Єфремов: “Я гадаю, що взагалі шкідництво таке просто фактично неможливе, через те, що коли шкідник затоплює шахту, він своєї візитної карточки не залишає, а тут, як чоловік складає словника, він ставить своє ім'я, і ясно, що критика зразу підхопить, що це непотрібний вираз. Я не думаю, щоб будьякий науковий діяч, науковий робітник, який просто цинить свою роботу, щоб він пішов не свідоме шкідництво. Шкідництво в цій справі цілком неможливе...”

Іще допитували Єфремова громадський прокурор, академік Соколовський, прокурори Бистрюков і Якимішин, а після того знову прокурор Ахматов.

Прокурор *Якимішин*, між іншим, поцікавився, які теми стояли на засіданнях академічної п'ятірки.

Єфремов: “Здебільшого, академічно-наукового порядку, з академічного життя”.

Якимішин: “Заснували організацію і говорили тільки про академічні теми?”

Єфремов: “Академічні теми з погляду організації. В той час говорили про події в Академії, скажемо, про обслідування академії, як до нього ставитися, або нові вибори, і т. ін.

Якимішин: “А чисто політичні питання?”

Єфремов: “Ми вважали, що це є політичні питання”.

Ахматов: “Ви пам'ятаєте вашу розмову з Дурдуківським і Павлушковим про те, чому лікарі, свідомі українці, добре лікують комуністів?”

Єфремов: “Я такої розмови не пам'ятаю і я думаю, що такої розмови не було”.

Ахматов: “Про це казали Павлушков і Дурдуківський”.

Єфремов: “Я про це не знаю”.

Ахматов: “А ви знаєте, що медична група ВУАН провадила своєрідний контрреволюційний терор?”

Єфремов: “Це для мене не було відомо”.

Ахматов: “Коли б з вами це питання обговорювали, ви були б проти?”.

Єфремов: “Я думаю, що був би проти”.

Ахматов: “З яких міркувань?”

Єфремов: “З міркувань не тільки етичних, бо етика річ, яку можна розуміти різно, але з міркувань, навіть чисто практичних, бо виходило б, що лікар виносив би сам присуд смертний і його виконував, — це річ настільки абсурдна, якої не можна допустити”.

Ахматов: “Ви не пам'ятаєте такої розмови, що ви дивуєтесь, що лікар так добре лікує Леніна?”

Єфремов: “Я, прочитавши це в акті, здивувався”.

Після кількох допитів, що їх перепровадили вони Єфремову, голова суду Приходько оголосив, що за кримінальнопроцесуальним кодексом і підсудні мають право ставити запитання. На ці підстави С. О. Єфремову дали запитання кілька підсудних.

Отамановський: Запитання Отамановського були скеровані до того, щоб хронологічно довести вигаданість того, що Єфремов завербував його до СВУ, як це Єфремов написав у своїх передсудових свідченнях. Відповідаючи Отамановському, Єфремов увесь час оперував словами: “не пригадую”, “я вважав”, “мабуть”, “мені здається”, “я був тієї думки” тощо.

Чехівський: “Прошу відповісти мені, звідки вам відомо, що я працював по провінційних філіях СВУ, в якій формі ця робота провадилася, де і в якій філії?”

Єфремов: “Може бути з ваших власних доповідей. В акті є між іншим про те, що ви заснували філію в Миколаєві чи в Херсоні”.

Чехівський: “А до обвинувального акту ви про це не знали?”

Єфремов: “Мені пригадується, що наче ви самі доповідали”.

Чехівський: “Я буду спростовувати”.

Ганцов: Він своїми запитаннями переконливо довів, що коли їхав закордон, жодних доручень від СВУ не діставав, бо й самого СВУ не знав і не чув про нього.

Чехівський: “Я одержав відповідь лише на одну частину запитання, що від мене чув підсудний Єфремов про мою роботу в філії, але не дав відповіді, в якій філії працював і в якій формі?”

Єфремов: “Мені здається, що заснували філію в Миколаєві і в Херсоні. Більш роботи вашої не знаю”.

Холодний: “Чи добре пам'ятаєте, що ви дали доручення про заснування організації у Чернігові?”

Єфремов: “Це було ваше завдання”.

Холодний: “Чи давали обов'язок, чи доручення?”

Єфремов: “Я давав доручення, це було погоджено”.

Холодний: “Чи пам'ятаєте ви, що я виконав це доручення?”

Єфремов: “Здається, що виконав”.

Холодний: “В який спосіб виконав?”

Єфремов: “Заснував там філію”.

Холодний: “Чи я їздив до Чернігова?”

Єфремов: “Цього я не знаю”.

Холодний: “А ви їздили до Чернігова?”

Єфремов: “В 1927 році по весні”.

Холодний: “Тоді організація була?”

Єфремов: “Здається була”.

Холодний: “Кого ви можете назвати з членів чернігівської організації?”

Єфремов: “Знаю Карповича”.

Холодний: “Чи про Карповича я повідомляв, коли я говорив про виконання доручення?”

Єфремов: “Я не можу пригадати”.

Я й Холодний працювали разом в Інституті

Наукової Мови, він начальником, чи як тоді називали цю посаду — керівником, а я штатним редактором Технічного відділу. Від початку 1926 року до арешту в справі СВУ Г. Г. Холодний нікуди не виїздив, крім спортової його подорожі 1927 року компанією з трьох осіб роверами з Києва до Криму. Один із цієї компанії — А. Заліський не витримав і повернувся назад з дороги до Києва поїздом, а Холодний із другим компаньйоном доїхав до Криму. А до Чернігова він таки зовсім не їздив, тим то приписування йому заснування осередку в Чернігові безпідставне.

Згадавши про подорож Холодного ровером до Криму, оповім про такий комічний випадок із ним у Криму. Треба було йому дати з Криму телеграму. Прийшовши на телеграф, він написав на бланку телеграму українською мовою й подав дівчині чи дамі, що приймала телеграми. Вона почала підраховувати слова. Раптом спинилася й запитала: "А что означает "двічі"?" Холодний пояснив: "два рази". "А, значит два слова, і далі рахує. Холодний спинив і своєю чергою запитав: "Чому два слова?" — "А как же — два раза" — зауважила жінка. — "Дозвольте, а "дважди" та-

кож буде два слова? Це ж те саме, що "двічі". Жінка зняквіла: "А, вот как!", і порахувала "двічі" за одно слово.

Після запитань Г. Г. Холодного С. О. Єфремову, у зв'язку з запитаннями В. М. Ганцова Єфремову, узяв слово прокурор Михайлик на одно запитання Ганцова.

Михайлик: "Чи Чикаленко закордоном давав вам конспіративні адреси для зносин тутешньої СВУ з СВУ закордоном?"

Ганцов: "Чикаленко дав мені кілька адрес, на які можна надсилати матеріали для закордонної преси".

Михайлик (до Єфремова): "Ганцов, звітуючи й оповідаючи про своє відрядження закордон, говорив про те, що Чикаленко дав йому конспіративні адреси для зносин тутешньої СВУ з СВУ закордоном?"

Єфремов: "Адреси від Ганцова я не одержував ніякої".

Михайлик: "Не самі адреси, а що такі адреси є?"

Єфремов. "Ні".

Тоді Михайлик прочитав витяг із свідчень Єфремова на попередньому слідстві (Том II, арк. 281): "З Чикаленком Ганцов умовилися про конспіративну адресу, на яку ми мали б писати закордон звідси (здається на Женеву на ім'я Келлера)".

Голова суду запитав Ганцова, чи не має іще запитань до когось.

Ганцов: "Такі адреси мені Чикаленко дав; оскільки я пригадую, я в розмові з Сергієм Олександровичем згадав про них, але, як я писав в свідченнях, Сергій Олександрович ніякого інтересу до адреса не виявив, і ці адреси залишилися у мене, вони є в бльокноті, який від мене відібрали".

Голова суду спинив Ганцова й зазначив, що він дав йому слово для запитань, "а не для пояснення".

Михайлик: "Я констатую, Чикаленко адресу дав Ганцову, Ганцов передав Єфремову".

Єфремов: "Я адреси не одержував".

Михайлик: "Не одержували?"

Єфремов: "Ганцов пояснив, що я не виказав інтересу до цієї спарви і адрес не одержав".

Михайлик: "Те, що я прочитав, це мало місце?"

Єфремов: "Так. Про адреси була мова, але я їх фактично не взяв".

Михайлик: "Не маю більше запитань".

Закінчився допит прокурорів і оборонців. Узявся допитувати суд, найперше його голова Приходько.

Голова: "Далі ви пишете, що українська інтелігенція мала увійти в конфлікт з тими, що творили пролетарську державу, — будь ласка, скажіть, який характер цього конфлікту мусів бути, національний чи соціальний?"

Єфремов: "Спочатку нам здавалось, що це мав бути конфлікт більш національний, через те, що ми вважали, що радянська влада ставилася байдуже до вирішення національного питання. Потім, скажімо з року 1923-1924, коли радян-

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗУ

ПЕРЕДОВОЇ БРАТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНЦІВ США Й КАНАДИ!

Бути членом Українського Робітничого Союзу,
це значить:

- Мати обезпечену полісу на життя,
- Мати право на допомогу при каліцтві чи хворобі,
- Можливість користати із стипендійного фонду для студентів високих шкіл,
- Можливість вашим дітям користати з дитячих таборів і курсів українознавства,
- Бути співвласником тижневика "Народня Воля" та англомовного місячника "Форум",
- Користатись з відпочинкової оселі УРСоюзу "Верховина",

За повнішими інформаціями звертайтеся письмово або телефоном до місцевих секретарів і організаторів УРСоюзу чи до його головного організатора на Канаду Анатолія Білоцерківського на адресу:

490 Oka St. — LaSalle, Quebec, Canada

Tel.: (514) 366-1775

або до Головної Канцелярії УРСоюзу:

440 Wyoming Ave., Scranton, Pa., U.S.A.

Tel.: (717) 342-0937

ська влада звернула увагу на українізацію і т. інш., розуміється, це стало змінюватися”.

Голова: “Ви пишете: “але вже розбиті, ми все ж не хотіли визнати своєї поразки”. Чому це?”

Єфремов: “Це просто психологічне пояснення. У нас жили надії, що може воскреснути такий момент, в який Україна буде українською народньою республікою”.

Голова: “Ні. Ви в своїх свідченнях пояснюєте інакше. Ви говорите: “Ми не вважали боротьбу за остаточно скінчену, а тільки перенесену в іншу фазу, з іншими методами і способами боротьби, що раніше чи пізніше, після довгого чи короткого перепочинку, а мусить знову розпочатися”. Чи не будете ласкаві розказати, які інші методи і інші способи?”

Єфремов: “Очевидячки, поразка була нанесена в збройній боротьбі. Тут малося на увазі, що окрім збройної боротьби, мала бути боротьба чисто культурна. Тут я думав, що надходить час іменно на таку боротьбу”.

З цієї відповіді С. О. Єфремова про іншу (не збройну) форму боротьби та інші її засоби видно, які завдання ставила собі українська інтелігенція в 20-тих роках. Це можна було бачити й раніше, у допиті прокурора Якимішина, який ніби здивувався, що відбувалося засідання осередку СВУ, а на порядку денному стояли академічні питання.

Далі весь допит голови суду складався із запитань суто теоретичних, щоб довідатися тільки, як С. О. Єфремов думає, якого був переконання, чи які мав погляди на ту чи іншу справу. Приміром, погляд його на суть визвольної боротьби.

Голова: “Скажіть, підсудний Єфремов, які найголовніші девізи СВУ?”

Єфремов: “Я думаю, що держава над партією і нація над клясою”.

Голова: “Чи можна зробити висновок, що ви є супротивник клясової боротьби?”

Єфремов: “Ні, розуміється, ні”.

Голова: “Ваша концепція — нація над клясою; концепція пролетарська ставить питання так, що соціальні моменти над усе; чи не припускаєте принципіально можливим розвиток української культури в пролетарській державі?”

Єфремов: “Так, розуміється”.

Після голови суду ще по кілька примітивних і наївних запитань дали Єфремову судді Одинець, Коробенко й Корженко. У своїх запитаннях вони яскраво виявили свій рабський сервілізм. Властиво так, як голова Приходько, що фактично складав політичний іспит перед Москвою, але... не склав.

З усього допиту С. О. Єфремова яскравою ниткою проходить одне: С. О. Єфремов тільки не відкинув на суді існування СВУ, бо про це всі написали, що були членами цієї організації, крім Ганцова, але що мала б робити та організація за винувальним висновком, усе заперечив.

Кожному, не обізаному із більшовицькою слідчою системою, має стати дивним і незрозумілим, як люди, не будши фактично членами організації, признавалися в членстві, та в якій формі це признание відбувалося. Для того не

зайво буде сказати тут, як я особисто, на вимогу слідчого, щоб потрапити на прилюдний суд, признався в тому, що був членом СВУ. Даю слово честі, що на 99% докладно відновлюю тут не тільки зміст, а навіть форму того признання. Ось що:

“Так, пригадую собі такий випадок. Якось на коридорі в Інституті Української Наукової Мови зустрівся я з Г. Г. Холодним. Він саме якраз прийшов до Інституту. Ми довго ходили собі вдвоє по довгому коридорі й він щось мені оповідав. Довго він говорив, але для мого встиду признаюся, що не зовсім зрозумів, про що він говорив. Пригадую тільки, що він ніби назвав Спілку Визволення України, але я йому нічого не відповів на це. А що я це обійшов мовчанкою, то тим самим ніби дав згоду бути членом цієї організації. І ось я став членом Спілки Визволення України”.

Але, розуміється, того не було. Пізніше Г. Г. Холодний казав мені, що слідчий цілий місяць його мучив, щоб він признався, що це я його завербував до цієї організації.

Приблизно в такому дусі, як ото я написав признание, були признание й усіх інших підсудних. Для прикладу подам признание А. Заліського, що виявилось на самому суді.

Ахматов: “Коли та як ви вступили до СВУ?”

Заліський: “Десь наприкінці 27 року, Олександр Зинов'євич Гребенецький, зустрівшись у школі, сказав мені, щоб я прийшов на збори нашого “Союзу визволення України”. Я уявляв собі, що це було завербування до гуртка”.

Отож, коли я особисто написав таке своє признание, то боявся, що слідчий розсердиться, назве мене дурнем, або принаймні таким, що прикидаюся дурним, і порве моє признание, і тоді доведеться вигадувати знову щось інше. А він цілком ним задовольнився, тобто йому досить було тільки мати написаними оті слова: “І ось я

Увага!

Увага!

ТОРОНТО й ГАМІЛЬТОН

● **Безплатно чистимо печі (форнеси)** ●

Даємо безплатну цілорічну обслугову печей нашим відборцям опалової оливи.

ЗАМОВЛЯЙТЕ В НАС ОЛИВУ!

DNIPRO FUEL OIL LTD.

TORONTO — 2174 Dundas St. West

Тел.: вдень і вночі — 537-2169

DNIPRO FUEL OIL LTD.

HAMILTON — 905 Barton St. East

Тел.: вдень і вночі — 549-9634

став членом Спілки Визволення України". Як бачимо, вимоги щодо цього були невеликі й не-вибагливі.

Не розгаданою загадкою в цілому процесі Спілки Визволення України залишається тільки те, з кого, з чого та як почалося снування цілої цієї справи, та хто із підсудних найбільше прислужився до цього. Чи розгадає цілком це історія? Думаю, що розгадає. Тепер тільки скажу, що вже на самому суді, у перервах, точилися розмови між ближчими приятелями, і багато хто вказував на двох осіб, як найімовірніших невірних помічників у цій справі. А після допиту Ніковського, виразно стали здогадуватися, чи не він саме став добрим консультантом ГПУ в цій справі. І чи ж не симптоматичне те, що вже 1934 року Ніковський працював у Ленінградській філії російської Академії Наук? Так обпаскудити на суді всю визвольну боротьбу 1917-1920 років і її чільних провідників, як це зробив Ніковський, то не знаю, чи міг це зробити так навіть чужинець — ворог чи противник національного Українського Відродження.

Тепер, кинувши погляд на справу в цілому, і зосередивши свою увагу на моменті зародження СВУ, як політичної підпільної організації, обізнаному з політичною ситуацією тих часів у більшовицькій державі зразу впаде в око ціла низка суперечностей і нелогічних явищ у списуваній справі.

Почнімо з основного, з утворення СВУ. С. О. Єфремов на запитання прокурора Михайлика, як було засновано СВУ, почав з того, що попередня організація БУД вже занепадала, чи як він сказав перебільшено "власне вже розпалася", тим то він задумав утворити нову організацію для боротьби.

Найперше, закордоном БУД був і ще довго існував; його найвиразнішим речником був покійний Левко Чикаленко; то справді була добре законспірована організація.

Подруге, якщо справді, як сказав Єфремов, БУД розпався (а це вже не відповідало дійсності, бо закордоном БУД був, а не було СВУ), то чому було його не підживити, і яка була потреба творити нову організацію. Ті самі люди, ті самі завдання. Період у десять років, чи навіть тільки шість років, не ткий великий, щоб помітно змінив людський контингент. Національну революцію українську творили здебільшого молоді люди, що були в БУДі. І яка могла бути нова програма для нової організації. Тим то й створилася така нісенітниця, що її завважив оборонець (акад. Слабченка й Л. М. Старицької-Черняхівської) Потапов.

Потапов: "Чому це так сталося, що багато обвинувачених щодо програми і ставлення до терору дають різноманітні зізнання?"

Єфремов: "Це не було чітко вирішено, не було прийнято певної постанови, розуміється кожний навласноруч гадав. Тут якраз можлива різноманітність думок".

Я в БУДі не був, — зандто молодий був, хоч

і чимало старший від Павлушкова, але обізнався з цією організацією багато пізніше зі слів Левка Чикаленка, останніми роками перед його смертю. Він то мені й сказав, що багато людей із тих, що їх судили за СВУ, були в БУДі. То тим більше, яка рація була творити нову організацію, а не підживити стару, міцну, злютовану й добре законспіровану організацію, і творити з невиразно політичних людей та ще й у невідповідний час. З того тільки можна зробити висновок, що мотив "БУД розпався" був примусово вигаданий. А щодо політичної невиразності людей, що входили до СВУ, то маємо таке. Оборонець Пухтинський, що обороняв педагогічну групу, запитав Єфремова, який з В. Ф. Дурдуківського був політик.

Пухтинський: "Ви написали в зізнаннях, що В. Ф. Дурдуківський з політичного боку невиразна людина, то як воно так сталося, що ця невиразна людина з політичного боку заклала аж шість гуртків?"

Єфремов: "Ну, чоловік розкачався, мабуть. Діло в тому, що тут якраз в цій організації не треба було мати виразну політичну фізіономію, — це не була партія, — людина взялася, — йому ніхто не накладав, — через те, що у нього був, очевидно, широкий круг знайомих".

У кожному разі це щось виглядає по-водевільному.

Тепер далі. М. Павлушков виставив, як мотив до організації СУМу, політичне ускладнення для більшовиків від Польщі. За тих часів жодного ускладнення не було. Польща, усупереч умові з урядом УНР, зрадила українські інтереси й несподівано, навіть не поставивши до відома нікого, склала несподівано мировий договір із

ХОЧЕТЕ КУПИТИ АБО ПРОДАТИ

ГОТЕЛЬ,

ФАРМУ,

ДИМ,

ПІДПРИЄМСТВО,

то звертайтеся з повним довір'ям

до

У К Р А І Н С Ь К О І Ф І Р М И

W. WALTER HRYNYK

REAL ESTATE BROCKER

726 QUEEN ST. W., TORONTO 3, ONTARIO

ТЕЛЕФОНИ:

Контора: 363-5316 і 363-5317

Мешкання: 364-3846

більшовиками. Отже, щодо Польщі був цілковитий спокій. Більшовики, покінчивши з усіма фронтами й повстаннями 1922 р., якраз почувалися вже досить твердо щодо сусідів, особливо Польщі, яку, боячись дальших ускладнень, мало не розгромили цілком, коли червона гвардія була мало не під самою Варшавою. Єдине, що турбувало більшовиків тоді, — 1922 р., то цілковите знищення й руйна їхньої імперії. Вони побачили, що державними засобами не подолати ім економічної скрути, і тому запровадили НЕП (Нову Економічну Політику), а разом із тим дали більшу свободу для розвитку національних культур. Відновлення приватної ініціативи спричинилося до швидкого розвитку економічного життя, а з ним забувала культурна робота в Україні. У такій ситуації годі було думати, коли б і була якась організація, поширювати її серед народних мас.

Ахматов: "За три роки свого існування ви не знайшли шляхів до куркуля?"

Єфремов: "Властиво багато часу забрав організаційний період; коли ця робота була закінчена, вся наша робота майже припинилася і незабаром стало ясно, що вона не може провадитися в даних обставинах, і вона звелася нінащо".

Ось так довелося С. О. Єфремову зглажувати те, що було понаписувано на передсудовому слідстві в зізнаннях підсудних.

А щодо тієї різноманітності зізнань підсудних про програму СВУ й ставлення до терору, що її виявив оборонець Потапов, то це треба віднести на карб слідчого органу, що допустився такого недогляду. Кожний, прочитавши таке, побачить, що то тільки нечиста робота фальсифікаторів і вигадувачів організації в стінах ДПУ.

Нарешті вважаю за свій політичний і моральний обов'язок висловити свою персональну думку щодо академіка С. О. Єфремова, формально пов'язаного з організацією СВУ. То була розумна, чесна й високо принципова людина. Тим то люди, що визнають існування СВУ і вважають, що її задумав і організував С. О. Єфремов, тим самим тільки виявляють непрощену неповагу до нього й не шанують його пам'яті. Чи ж можна припустити, щоб у 1925 і 1926 роках, під час розпалу гарячкової, ніким, можна сказати, не стримуваної й не контролюваної роботи української інтелігенції на всіх фронтах — науковому, культурному, церковному, кооперативному й навіть економічному — така розумна людина, як С. О. Єфремов, могла прийти до думки в такій ситуації та за таких обставин закладати якусь нову політичну організацію? Тоді вся увага була звернена на культурну роботу. С. О. Єфремов бував у багатьох містах України й мав наради з місцевими науковими й культурними діячами, давав поради, вказівки й інструкції щодо інтенсивнішої роботи, а В. М. Чехівський те саме робив до розбудови церковного життя.

Тоді могло бути тільки тісніше об'єднання свідомої української інтелігенції в різних галузях роботи для систематичної й раціональнішої діяльності. Тоді тільки й могли утворюватися локальні об'єднання в кожній галузі діяльності

на зразок "Інарак'у" (Інститутська Нарада Академічна) в ІУНМ, але вона не становила собою жодного СВУ.

Як воно могло статися, що така глибоко принципова людина, як С. О. Єфремов, могла допуститися до визнання СВУ — таке здивування висловив був іще В. М. Ганцов, коли якось під час слідства два тижні ми сиділи разом в одній камері. Зформованої організації, як її представило ГПУ, не було, — це ствердили ми, підсудні, під час суду взаємним обміном думок. Отже, таке визнання С. О. Єфремова залишається покищо також нерозгаданою загадкою.

Чи ж не характеристичне й таке місце з допиту Єфремова.

Ахматов: "Цікаво, між іншим, цей процес переоцінки, який ви пройшли за останні місяці, — як ви вважаєте, чи це явище у вас випадкове, чи він почався у вас раніше?"

Єфремов: "Це було, коли хочете, розчарування в напрямку й способах СВУ, воно почалося давно, я вчора говорив, з осені 1928 року, я власне побачив, що ми збудували всю цю справу на піску, що воно ні до чого не дійде. Я думав, що рік-два, а може ще швидше, це розсиплеться: я власне до цього йшов ще раніше".

Можна врешті тільки сказати, що в наслідок того фатального визнання СВУ на суді загинули найліпші люди з української інтелігенції через судовий вирок і поза судом. Хто не знав академіків Єфремова й Слабченка, хто не знав Чехівського, Ганцова, Гермайзе, Голоскевича, Старицької-Черняхівської й багатьох інших, із підсудних, той не може собі уявити, яку втрату понесла Україна сорок років тому. То страшенна трагедія над Україною.

Хто знає. Коли б Єфремов на суді рішуче відкинув існування СВУ, що тоді могло б статися? Я гадаю, що більшовики не спинилися б перед тим, щоб під якимсь іншим претекстом знищити тих людей, але тоді принаймні не було б тієї фальші, що її прикрив гіпноз — надія на помилування.

А зрештою найімовірніше, що коли б на суді було заперечено існування СВУ, то суд не зважив би на це; йому досить було того, що люди написали, і кінець був би той самий.

ПІСЛЯСЛОВО

Свою оцю статтю "Спілка Визволення України" спершу я подав був до "Свободи". Вона портримала її понад два місяці та все таки вагалася — друкувати чи не друкувати. Редакцію "Свободи" стримувало ніби "очорнювання" в цій статті такого українського діяча, як А. Ніковський. З того вагання "Свобода" так і не вийшла, і я забрав статтю назад та подав до "Нових Днів".

"Нові Дні" надрукували, але їх редактор зробив, з мого погляду, дивний вступ "ВІД ГЕДАКЦІЇ". Тим то, хоч я й не мав на думці писати післяслово, тепер примушений написати його, бо бачу, що й іще не все ясне в трактованій справі навіть для редактора "Нових Днів".

Найперше редактор "Нових Днів" закинув мені

"дуже велику хибу: вона (моя ця стаття — К. Т.) розглядає процес СВУ ізольовано від загального політичного стану в цілому СРСР (треба СССР — офіційна назва держави — К. Т.), а зокрема в Україні". Не думаю, щоб, трактуючи якусь справу не вперше, і не в цілому її аспекті, треба було б починати оповідання "від Адама". Невже редактор "Нових Днів" забув те, що друковано вже було в його ж таки "Нових Днях" про ту саму справу. Там якраз і був той "загальний політичний стан у цілому СРСР, а зокрема в Україні". То для чого тут треба було б повторювати. Та ж про той "стан" уже стільки написано ще й в інших авторів, що тут ледве чи треба було писати. Нарешті в цій своїй статті я пишу тільки про судовий процес, а не про процес СВУ в цілому. Чомусь редакторів "Нових Днів" згадався Шахтинський процес, що нічого спільного не має з українською справою. Так само й колективізація, про яку також уже багато писано. А тоді чому б не згадати й про "Центр Действий", що також був перед процесом СВУ?

Другий закид: наївність, тобто що я дурник зі своїм запитанням про Єфремова. Але чому не треба було ставити такого запитання, то не сказано. Тим то чи не ліпше було б згадати редакторів "Нових Днів" одну байку Крилова, що дуже добре в цьому випадку пасує. Подаючи свої розмови на Біломорканалі, редактор "Нових Днів" чи не багато допустився наївності, бо ж не запитував своїх співрозмовників, як вони потрапили до організації, як були організовані, чи мали якісь завдання згори, чи багато членів СВУ вони знали довкола себе та чи вони справді були членами СВУ, чи тільки "по СВУ", як пише редактор "Нових Днів", були заарештовані. Тим співрозмовникам слідчі сказали, що вони члени СВУ, вони повірили в це, а потім гільки й залишаючись хизуватися цим. І справді звідки оті селяки чи назіть провінційні інтелігенти могли знати назву СВУ, коли ті 45 осіб, що сиділи на лаві підсудних довідувалися про неї від своїх слідчих.

Між арештом Павлушкова й арештом Єфремова минуло понад два місяці. Хто може припускати таке, щоб Єфремов не зробив будьяких заходів за той час, щоб попередити принаймні головніших членів, що говорити та як поводитися на суді вразі арешту. Де таке видано серед політичних діячів та щоб була така поведінка. Таке може обійти тільки така людина, що жадної участі в політичній робо-

ті не брала. Бож сам АКАД. ЄФРЕМОВ не знав, за що йому доведеться відповідати вразі арешту. Він тільки передчував, що "будується піраміда, а на її верхечку буде він".

У передсудових писаннях Єфремова, що їх я особисто проглядав, є таке місце (пишу з пам'яті): "Коли прийшло до ячійки в ІУНМ (Інститут Української Наукової Мови), то я порадив Холодному поговорити найперше з Туркалом, якого я давно знаю, а інших співробітників менше". І ось як будькому можуть сподобатися слова Холодного, коли ми розмовляли через стінку в тюрмі, а пізніше його запитання Єфремову на суді. Такої розмови Єфремова з Холодним перед уявною "ячійкою" в ІУНМ не було.

Нарешті про найголовніше. Я добре знаю, що українське суспільство покриває всіх нас 45 підсудних на судовому процесі СВУ авреолею героїства. бо воно вірить, що така підпільна організація, як її показали більшовики, була, а тому ми герої, бо провадили боротьбу проти московського окупанта. І це справедливо. Але біда тільки в тому, що якась частина того українського суспільства облудно вважає, що боротися з окупантом можна тільки зі зброєю в руках, організовуючи повстання, диверсії, саботажі тощо. Ті люди чомусь не можуть чи не хочуть собі уявити, що є підготовча зброя. сильніша від рушниці, чи взагалі від вогнепальної зброї. **То наука й культура та національна свідомість.** Про це писав порф. М. Грушевський іще на самому початку нашого століття, коли майже всі забули про саму назву України. Про це я також писав уже в попередніх своїх писаннях, друкованих у "Нових Днях".

Акад. Єфремов, поза всіма іншими міркуваннями про його поставу на суді, тільки зрадив свою принциповість, що її так високо оцінював проф. В. М. Ганцов. Коли я з Ганцовим сидів разом у камері два тижні, він сказав мені якось так: "Костю Тимофійовичу, нам нічого боятися. Сергій Олександрович глибоко принципова людина й він не допустить на суді брехні". А пізніше на самому суді той самий проф. Ганцов сказав знову таки мені так: "Як я помилюся в принциповості С. О.". Оці слова й можуть бути відповіддю редакторів "Нових Днів" на його закид мені наївності. А проф. Ганцов на суді до кінця рішуче відкидав свою участь у цій організації, тобто в організації, треба розуміти, у такій формі, як її представили більшовики на показовому, прилюдному судовому процесі. В. М. Ганцов був не тільки видатний учений, а й твердий український патріот і добрий політичний діяч.

Іще треба сказати й таке. Оця моя стаття становить тільки окремих, частковий фрагмент із цілої справи СВУ, зі всього того, що я написав під заголовком "Нарис внутрішньої й зовнішньої історії Спілки Визволення України". До цього нарису входять: 1-ша частина (іще не друкована) — автобіографія до 1920 року; 2-га частина (надрукована під назвою "Тортури") — автобіографія від 1920 року до Другої Світової війни (1943 рік); 3-тя частина (іще не друкована) — внутрішня історія СВУ; 4-та частина (іще не друкована) — зовнішня історія СВУ (більшовицька). Це все написане й чекає сво-

У НАШОМУ ВИДАВНИЦТВІ ВИЙШОВ
НОВИЙ РОМАН

ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

"СОБОР"

Видруковано цей роман на доброму папері,
книжка не клеєна, а шита нитками, двоко-
льорова обкладинка Петра Магденка,
240 сторінок друку.

Ціна: \$3.25 за примірник разом з пересилкою.
Замовляти в "Нових Днях".

го видавця. Ось тут і знайшов би редактор "Нових Днів" усе до найменших дрібниць про справу СВУ в цілому та політичний стан в Україні, і тоді не писав би в своєму журналі: "СРСР, УРСР, радянський, більшовицький тощо".

Визнавати існування СВУ в такій формі, як то показали цю організацію більшовики, то тільки лити воду на більшовицький млин і дати підставу окупантові виправдати свій геноцид щодо верхівки тодішньої української інтелігенції та тих багатьох тисяч звичайних українців і українок, що неправдопоклали своє життя за цю справу. (Саме тому я й видрукував Вашу статтю. П. Вол.).

К. Туркало

28. XI. 1969.

Дорогий Костю Тимофійовичу, Ви написали таке "люте" "Післяслово", що я теж мушу сказати пару слів.

Поперше, чого Ви так гніваєтесь? Відмовилась друкувати Вашу статтю "Свобода"? Але я ж видрукував повністю! (До речі, я не дуже то й дивуюсь, що редактор Драган стримався від руки її). Нічого ж я не змінив і не скоротив.

Подруге, хіба я не мав права дати редакційного вступу до неї? Це ж право кожної редакції! Гніваєтесь, що я його не так написав, як би Вам хотілося? А чи Ви, пишучи статтю, питали в мене думки, як її писати? Ні! То чого ж я маю питати Вас? То оце Ви такий демократ?

Кажете, що я не вмотивував свого обвинувачення Вас у наївності? Умотивував. Ще й добре, бо цитую Ваші слова: "Хто знає. Коли б Єфремов на суді рішуче відкинув існування СВУ, що тоді могло статися?" Я повторюю, — хочте, то ще раз гнівайтеся! — що це наївність. У приватному листі Ви пропонуєте мені відповісти на це питання. Відповідаю: я думаю, що вас усіх судила б Судтройка і всіх постріляла б у потилицю. А так Вас от засудили умовно і відразу із залі суду й випустили... Ви маєте іншу думку? Ну, й майте її на здоров'ячко! Я ж на Вас за те не гніваюсь, то чого гніваєтесь на мене?

Ви пишете в листі: "...може й Ви крутили ведмедем хвосту" по СВУ"? Ні, я був арештований не по СВУ, а по справі Чечета. (А в "актах" ця справа мала іншу назву). Ви не були на засланні, тому й не знаєте тієї термінології, то Вас дивує оце "по". Не надавайте йому такого значення. Разом зі мною на Лук'янівці сиділи сотні людей з Житомира і околиць "по справі матроса", сидів син архієпископа УАПЦ Орлика "по Любарській справі" (повстання з барикадами з пługів і борін у Любарі 1933 р.) і т. д. Отже те "во" означало тоді участь у "якійсь справі".

Розпитайте про цю справу Олексю Калинника — він до Вас і ближче і, мабуть, Вам рідніший, ніж я. Може ото й він телефонував до Вас? Він же творець "севеушників". Колись "севеушники" мали "всенародне віче" в Торонті. На щастя жодна українська організація не дала їм зали, то вони наняли залку в литовській церкві. Там Калинник на повен голос і заявив: "Петро (тобто я) був колись чудовою розумною людиною й великим безкомпромісо-

вим патріотом. А тепер пропав — злигався з отим комуністом Багряним..." Я на цю доповідь написав "рецензію" в "Нових Днях": "Дурний ти, Олексю, і дурний тебе піп хрестив..." Так казав завжди мій покійний дід, як бачив перед собою безнадійну людину.

Хоч після того ми з ним і не говоримо, але він не збреше. А як збреше, то я його при нагоді четвертую... Чуєш, Олексю? Говори ж правду тільки!

І розпитайте його, скільки він зустрічав на ББК в'язнів по СВУ. А він був в інших місцях.

А вже зовсім Ви мене образили, коли в супровідному листі пишете: "...то майте мужність видрукувати й це "Післяслово". Жах! То я не маю мужности? А я був певен, що Ви вважаєте мене найтолерантнішим і найвідважнішим редактором між усіма українськими редакторами! Повторюю всо-те: даю солво всім і завжди, особливо тоді, коли людина вважає себе покривдженою й пише щось у своїй обороні.

А далі то вже я справді сердився, коли прочитав: "...бо в противному разі справа може набутти іншого характеру й напрямку". Жах! То Ви, дорогий Костю Тимофійовичу, ще й лякаєте мене? А чи Ви знаєте, що оті всякі "страхи на ляхи" доводять мене до такої люті, що я "сочинителеві" їх можу відкусити вухо? Справді. Усяким севеушникам я в таких випадках пояснюю: "Я живу в Канаді. Колими тут нема, КДБ теж нема, то я нічого не боюсь. Ну, не личить же мені таки пояснення й боюсь. Ну, не личить же мені так пояснювати й Вам..."

Подібна Ваша стаття вже була в "Н. Днях" раніш, її з обуренням і протестом спростовувала покійна Людмила Миколаївна Івченко (Коваленко). Її чоловік теж був засуджений умовно, як і Ви. Вона була в слідчих, день-у-день сиділа на суді, знала добре всіх тих людей... Не друкувати ж мені тепер її листів (її стаття була в "Н. Днях"), тим більше, що вона померла.

Ви пишете мені, що той чоловік, що на каналі казав мені, що й він "по СВУ", "дурний селюк". Не кажіть так, бо Ви його не бачили. Ви радите мені в "Післяслові", як мені його треба було допитувати. Якби я так зробив, то він би втік від мене, бо подумав би, що я агент... Треба було там бути і знати, як і що там можна було говорити. Інша справа, якби я з ним був хоч рік, щоб чоловік пізнав мене добре. Можу ще додати. На ББК (окремих 7-ий відділ у Піндушах) я зустрів ще одну жінку "по справі СВУ". Це вже не була "дурна селючка", як Ви величаєте їх, а співробітниця Інституту Української Наукової Мови. Вона жадібно розпитувала мене про Київ (мене привезли в Піндуші десь у березні 1934 р., а на "Свірстрой" на початку січня того ж року). Коли вона мені сказала, що сидить "по СВУ", то я теж заперечив, бо "вашого прізвища на процесі не було згадано". Вона на мене подивилась, як на наївного хлопчину й запитала: "Невже ви ще й досі не знаєте, що СВУ це не тільки тих 45, що фігурували на суді?"

З цією жінкою я розмовляв двічі, хоч працювали в одному будинку: вона в бухгалтерії, а я в конструкторському бюрі на другому поверсі. Я забув її прізвище (це ж був 1934 рік!). Люди там боялись

дружити і розмовляти сам-на-сам. Її скоро десь перевезли, як і того чоловіка з Полтави.

В супровідному листі Ви ще пишете: "Ви мені зіпсували стиль своїми "радянський", "більшовицький" тощо. Обов'язково зазначте, що це Ваша робота, а не моя".

Краще Ви напишіть листа в редакцію, дорогі, мовляв, читачі! Отой богопротивний Волиняк очистив мою статтю від російських варваризмів, а я це підтверджу і скажу, що всі варваризми нещадно винищуватиму й далі не тільки у Вас, а у всіх. Поки Ви сиділи в Інституті Української Наукової Мови, то Ви так не думали. Тепер, коли опинились під впливом усяких севеушників та інших супер-націоналістичних "івців", то вже вважаєте, що щоб бути патріотом, то колгосп мусите звати "колхозом", "карбованець" — "рублем", жида — "євреєм", більшовика — "большевиком" і т. д.

Вас переконали, що якщо в нашій мові буде до 50 відсотків варваризмів, то російському окупантові — смерть до тижня! Я й не знав досі, що російського окупанта так легко перемогти — тільки засмітити мову варваризмами і перемога забезпечена!

Ви пишете: СССР — офіційна назва. Офіційна назва Франції — Франс, Німеччини — "Дойчланд", то чого ж Ви вживаєте слів Франція й Німеччина? Офіційна назва столиці Франції Парі, то чого ж Ви пишете й кажете Париж? Скажете, що це не окупанти наші. Чим же пояснити таке низькопоклонство перед мовою окупанта? Я краще спалю "Нові Дні", ніж прийму таку, з дозволу сказати, "філософію".

Я часом кажу жартома одумівцям, які дечого не знають ще: "Учись від старших, розумніших, порядніших і взагалі кращих, отаких, як я!" Було б чудово, якби Ви так сказали всім отим севеушникам і всяким іншим "івцям", які до Вас телефону-ють (самі пишете, що "вчора я мав кілька телефонів...") і запевняють Вас, що найбільший Ваш ворог є не хто інший, як тільки редактор "Нових Днів"...

Дорогий Костю Тимофійовичу, чи не могли б ми з Вами розмовляти без суфлерів?

Отак, як бачите: видрукуй чоловікові статтю, яку інші бояться друкувати, а потім ще й клопоту не оберешся...

П. Вол.

Вадим СВАРОГ

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ І ІНДІЯНИ

(Петро Карпенко-Криниця. Індіанські балади. Нью-Йорк)

Ми приїхали на американський континент, ще добре пам'ятаючи прочитані в дитинстві твори Фенімора Купера та "Гаявату" Генрі Лонгфелло з оспіваними в них хоробрими, великодушними, благородними індіанцями. Уже й тут ми часто бачимо популярні телевізійні фільми, в яких подивляються родичі героїв Купера.

Нас не могло не вразити жалюгідне становище, в якому опинилися на своїх резерваціях нащадки романтичних ірокезів, гуронів, могікан. Історична драма індіанських племен призвела до того, що зараз в Америці нараховується вже не більше півмільйона "червоношкірих", з яких дев'яносто від-стків живуть у резерваціях, халупах, дуже мало придатних для людського життя.

Зовсім недавно можна було прочитати в газетах, що група канадських індіан шукала собі чогось їстівного на міському звалищі в Мусоні, маленькому приарктичному містечку "блідолицих" на південному березі Гудзонової затоки, де вже три-вас жорстока північна зима.

Цілком природно, наші письменники завжди співчутливі до ображених і принижених, не могли не відгукнутися на злигодні правнуків своїх улюблених героїв.

Після Оксани Соловей, що дала нашій літературі третій переклад "Гаявати", який своєю художньою вартістю суперничав з чудовим, але не з оригіналу зробленим перекладом Олеса, індіанською темою захопився Петро Карпенко-Криниця. Минулого року вийшла в світ у Нью-Йорку збірка

його оригінальних віршів "Індіанські балади".

Поет передпослав своїй збірці кілька взятих з різних джерел цитат, які пояснюють нам його співчуття до історичної драми індіанських народів.

У своєму звіті про зустрінутих ним індіан Хрістофор Колумб писав:

"Землі... надзвичайно чудові... Люди добродушні й щедрі до такої міри, що ніхто не повірить, хоч це й так. Усе що не попросиш в них, вони не тільки дадуть, а ще й припросять узяти, виявляючи при цьому стільки люб'язности, на скільки лише здатні їх серця".

У 1584 році англійський мореплавець писав у своїх записках:

"Ми переконалися, що індіани — люди добрі, люб'язні, заслуговують на довір'я, їм не властиве віроломство".

А в червні 1637 року губернатор англійської колонії писав:

"Страшно було дивитися на них, смажених на вогні... від якого несло смородом. Одначе, вони (індіани) приносились у жертву во славу Бога".

На цих та ще кількох цитатах побудована, як на красютих каменях, морально-етична концепція збірки. Ставлення поета до індіан цілковито в межах руссоїстської концепції 18-го сторіччя про природне благородство не зіпсованих європейською цивілізацією "натуральних людей", що їх навала білих завойовників прирекла на злидні та повільне вимирання.

З концепцією "благородного дикуна" можна, звичайно, сперечатися, але не можна заперечувати права поета на власну філософсько-етичну концепцію. Не важить, чи зазначена вище концепція безпосередньо відображає історіософію, чи служить для нього композиційним засобом, щоб виявити своє ставлення до хвороб європейської цивілізації.

У збірці тринадцять віршів (не рахуючи кількох перекладів). Індіани змальовані в них у дусі романтичної традиції, зокрема традиції Лонгфелло, вплив якого позначився на ряді віршів. Постаті індіан романтизовані й умовні. Створений у збірці світ казковий, отже стилізований, і, звичайно, відзначається романтичною, сказати б, наївністю, подекуди й фольклорно-казковою нелогічністю сюжетних ситуацій. Але, як каже поет,

**...не буде казки, як не буде
у казці несподіваних чудес.**

Казковий світ в інтересах його правдоподібності слід показувати з рівня свідомості самих його персонажів, але в деяких віршах він описується людиною нашого часу; тому цим віршам бракує поетичної переконливості, яка, наприклад, є в поемі Лонгфелло. Але там, де поет вживається в змальований ним світ та зрікається власної, авторської індивідуальності, йому вдається взяти потрібний тон (напр., у віршах "Балада про любов", "Велетень і муха" та інших).

"Балада про любов", яка відкриває збірку, написана цілком у манері Лонгфелло, який, до речі, взяв розмір і ритм для своєї поеми з "Калевали", народнього епосу Фінляндії.

Характерний уже початок балади:

**Сиворакші крик одлунивсь,
З хмизу виметнулась білка,
Нашорошивсь чуйно дятел;
Важко хруснуло галуззя,
Куц, здригнувшись, розчакнувся
І на кручі ніягаській
Виріс воїн Чорний Яструб.**

У вірші "Створення людини" мені здається непереконливим його сюжет: звірі самі собі на лихо "конструюють" людину — свого найбільшого ворога. Цю казку розповідає своєму синові "чорна мати", дивлячись на куклуksланівський хрест, що палає перед вікном її хатини...

Цікавий своїм задумом вірш "Мертва долина". В ньому в алегоричній формі говориться про те, що хорошим натуральним людям завдає тяжкого лиха "демон білих людей" — жадова багатства, здобутого коштом слабих і добросердних людей. Кінець-кінцем білий демон зазнає поразки в змаганні з Великим Духом, захисником бідних, старих і недужих. Але земля, опоганена білим демоном, стає мертвою долиною. Недоліком вірша є впровадження в нього образу жінки, яку плем'я вибрало собі за вождя, і яка підпала чарам Білого демона. Вірш виграв би, якби його сюжет обійшовся без цього нібито романтичного деталю.

У "Вироку Монтезуми" розповідається про покарання ацтекської дівчини, яка покохала ворога свого народу. Не зважаючи на те, що сюжет його

не новий, це найкращий вірш збірки — як своєю поетичною формою, так і високою емоційною напругою:

**Тускніє зоря. Під копита лягли
Піски зачакловані сном.
До полум'я — віддаль польоту стріли,
І можна летіть напролом...
Кіннота проноситься зліва і справа,
І глухне луна у безодні кривава...**

Вірш "Димучі гори" закликає до дружби й співпраці. Не досить ясна ідея вірша "Смерть Хуареса" — якщо вона не обмежується лише розпачем переможених та їхнім безсилим жаданням помсти. В "Одруженні Вечірньої Зорі" — темою є ностальгія жінки, що, опинившись на небі, з тугою згадує рідну землю.

У "Баладі про світло" автор, сидючи в наш час у ресторані та споглядаючи "розваги" різних нешановних типів, згадує індіанську казку про хлопчика, який вернув людям сонце, вкрадене ворожою силою. Кінцівка балади неявно виражена й занадто загальна:

**І твердо йшов я по бруку вулиць кам'яних —
я ніс на віттар
суюрого дня самого себе,
до рештки, до краплі
останньої крові, —
лиш бути б таким, як хлопець малий
з індіанської казки,
що сонце знайшов
і людям роздав.**

Крім дещо претензійної, але недосконалої форми цей вірш хибує й на непродуманість композиції: якщо вже протиставити світові індіанської казки світ білої людини, то в усякому разі не периферію цього світу, не викидьки його цивілізації, а такий її сектор, який був би характерніший для її вад. Хіба пороки "білої" цивілізації якнайскравіше виявляються в постатях "мулатів білих і чорних, матросів і контрабандистів, бездомних пророків, капітанів океанських кораблів, майстрів злочинних містерій (?), гомосексуалів і блідих наркоманів, глянсованих міс і повій"? Може ця строка-та юрба "романтичних" персонажів і дуже ефектна, але ідею вірша вона не доносить до читача.

**

Загалом, у збірці панує песимістичний настрій трагічного гуманізму, скорботного співчуття до простих людей, переможених силами, втіленими в постатях завойовників і їхніх посібників — місіонерів.

Персонажі віршів, як позитивні, так і негативні, абстраговані, зведені до символів авторових думок і емоцій. Це, між іншим, призводить до певної одноманітності тематики й тональності збірки. Волелюбність хоробрість, здатність пристрасно кохати не вичерпують усього діапазону властивостей індіанського характеру, не кажучи вже про те, що вони властиві не лише індіанам.

Історіософська концепція поета базується на кількох твердженнях, прийнятих ним за аксіом, й головніше з них таке: цивілізація білої людини

шкідлива для благородних дикунів, бо вона є творивом раси, поганой в самій її природі. Білій людині властиві жорстокість, що доходить до садизму, та жадоба зиску коштом людей інших рас.

Одностороннє розуміння людини, як істоти, незмінної в основних рисах її психології, є слабкістю так званого "антропологічного принципу". Навряд чи правильно говорити про позитивні або негативні якості, органічно характерні для якоїсь раси чи цивілізації, і навряд чи можна твердити, що всяка цивілізація безнадійно шкідлива, що лише культурно примітивна людина може бути абсолютно моральною.

На південному заході Канади живе індіанське плем'я, яке колись мало розвинену суспільну структуру з поділом на "аристократів", вільних і рабів, з таємними товариствами, які тероризували решту своїх суплемінників і часто чинили вбивства.

Колись Гегель приєднався до не нової, зрештою, думки про те, що людина — всяка, незалежно від її раси — зла в силу своєї людської природи, і саме це, на його думку, є стимулом її прогресу, технічного й суспільного. Але вірніше було б сказати, що в людині у химерний спосіб сполучаються й добрі й злі властивості.

Можна, звичайно, подивляти певні позитивні якості індіан (хочби й нехтуючи негативні), можна полемічно протиставити їх порокам і "комплексам" новітньої людини, можна бажати нашим сучасникам повернення до багатьох природних людських якостей, спотворених хворобами цивілізації, але прямолінійне протиставлення тенденційно показаних характерів індіан і європейців буде безплідним, якщо ми забудемо, що ті й інші є представниками різних історичних епох і різних політичних укладів.

Мені думається, що традиційно-романтичний погляд індіан з усіма його давніми стереотипами вже пережив себе, й не варто повторювати старі кліше. Нині підхід до "індіанської проблеми" мав би бути збагачений новими мотивами, новим вглядом у суть багатьох інших релевантних проблем і споріднених ситуацій.

Не можна, насамперед, отожднювати термінів "цивілізація" й "культура", які в своїх точніших значеннях зовсім нерівнозначні. Цивілізація — це суспільно-політичний уклад, матеріальні блага, їх виробництво й споживання. Культура — це духовне багатство суспільства в його гуманітарних, прогресивних формах, сукупність норм і принципів людського поведіння, філософія, література, мистецтво.

Дозволю собі навести цікаві міркування німецького науковця А. Геллена:

"Оскільки прогрес цивілізації діє руйнуюче, а саме — підриває традиції, права, уформовані заклади, остільки він вертає людині природний стан, примітивізує її, відкидає її назад до природної нестабільності його інстинктивного життя. ...Я дотримуюсь прямо протилежної точки зору, ніж 18-те сторіччя: настав час для Анти-Руссо. "Назад до природи!" — проголошував Руссо: культура псує людину, природний стан наділяє її наївністю, справедливістю, духовністю. Сьогодні нам, нава-

НОВІ ДНІ, грудень, 1969

ки, здається, що природний стан означає хаос, голову Медузи, на вид якої все каменіє. Культура стає недосажною, знаменуючи собою право, моральність, дисципліну, гегемонію моральної засади. Коли блазні, дилетанти, безрозсудні інтелектуали виходять на авансцену, коли здійснюється вибор загального блазенства, тоді слабнуть давні встановлення й строго професійні заклади, право стає еластичним, мистецтво нервовим, релігія сентиментальною. І досвідчене око кризь піну вже вбачає голову Медузи, бо людина вертається до природи і все стає дозволеним. Тому я кажу: назад до культури". (А. Геллен. Антропологічні дослідження. Гамбург, 1968).

Можна, звичайно, сперечатися з деякими парадоксальними думками Геллена, але навряд чи можна заперечувати, що антикультура чи примітивний стан не є станом усіх чеснот і блаженства.

Кожному, хто цікавиться становищем індіан за нашого часу треба прочитати ряд важливих праць, написаних як авторами-білими, так і індіанцями. Серед них найважливішими є книги індіанця Делорі, що називається "Кастер помер за ваші гріхи" (Індіанський маніфест), і "білого" А. Джозефі "Індіанська спадщина Америки".

У цих книгах, що вийшли зовсім недавно, говориться про те, чого прагне для свого народу нинішня індіанська інтелігенція: збереження його національної самобутності, культурної своєрідності та історичних традицій, як вони виражені в побуті індіанських племен.

Я хочу закінчити цю рецензію важливим застереженням: викладені вище принагідні думки не є критикою загальних настанов поета. Він не мав на меті дати реалістичний показ індіанського життя, дослідження їх психології, їхніх традицій, його автентичного фольклору. Поет відтворює в своїй збірці, чи, вірніше сказати, признається до романтичного міту про індіан — міту, який нібито може привернути людині гармонійний стан, почуття єдності з природою, цілісність світовідчуття й чесноти, нібито властиві лише примітивним людям.

У своїй збірці поет висловлює тугу за легендарним героїчним світом, ідеали якого не були обмежені жадобою грошей і прагненням до фальшивих цінностей цивілізації, яка часто обертається до людини своїми негативними аспектами. Поет тужить за таким життям, де людина була б натуральною в своїх емоціях, стимулах, потребах.

Поет нібито висловлює сумнів, що людству по-

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College Street

Tel.: LE 4-5545

(at Dovercourt)

КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок.

● ПЕРЕРІБКИ.

● НАПРАВИ

● ПОВНА ГАРАНТІЯ.

трібна така цивілізація, що занечищує околиці світу, отруєє земну атмосферу, спотворює людські душі й погіршує породу людей, створених, адже, не для того, щоб животіти в задумливих кам'яних джунглях сучасних великих міст, а для того, щоб жити на здоровому лоні відвічної природи.

Ця проблема надзвичайно актуальна в наш час, і від того, як відповідь на неї людина, залежатиме дальша доля людського світу та його культури. Хотілося б тільки, щоб поет поставив свої питання з більшою філософською глибиною й виразністю та "освіжив" би традиційну індіанську тему.

Трохи про поетичну мову Карпенка-Крилиці.

Вона дуже індивідуальна — в тому розумінні, що поет вживає багато слів і виразів, яких не можна знайти в жодному нормативному словнику. Потрібні й виразисті новотвори можна тільки привітати, але навряд чи поліпшать або збагатять нашу мову такі слова, як "чустрий", "бішений", "убува-ти", "швиргати", "кровожадний", "тускніти", і не варто допускати таких солецизмів, як "сидя", "більш дурніших", "могутніший сонця ясного", "з плем'я", "позійшлись", "упоруч нього", "шумовіли вітри" тощо.

А загалом "Індіанські балади" цікава й значна поява в нашій літературі.

ЮРІЙ СМОЛИЧ ПРО ІВАНА БАГРЯНОГО

Юрій Смолич. Розповідь про неспокій триває. Ч. 2. Десять з 30-х років і дотепер в українському літературному побуті.

"Радянський письменник". Київ. 1969.

І вже зовсім інша річ — Багрянний.

Зовсім інша річ тому, що по війні, на еміграції, Багрянний посів одне з найвизначніших місць поміж найбільш запеклих ворогів: утворив націоналістичну партію УРДП, став її лідером та очолив УНРаду — так званий "уряд УНР у екзилі", останній петлюрівський послід на емігрантському контрреволюційному загоміну.

Я пам'ятаю, як Багрянний починав. Він подавав безперечні надії, якщо судити з поетичного роману "Скелька", який звернув на себе увагу тогочасних літературних керівників і визив його автота в літературу.

Багрянний (справжнє прізвище Лозов'ягин) виявився з Охтирки чи Богодухова на хвилі другого покоління пожевтневої літератури. Був він з літературної богеми, до того ж у Харкові бездомний і якийсь час проживав у Вражливого — двома поверхами нижче піді мною у будинку "Слєво". Я часто заходив до Вражливого — ми з Вражливим водночас захоплювались вивченням французької мови, грою на більярді та полюванням. Якийсь час у квартирі Вражливого, — коли від нього пішла дружина, — взагалі утворилося пристановище богеми: на столі в ідальні постійно ночував Плужник, на другому — Багрянний, переночувати міг взагалі кожний бездомний. Щовечора заходили Підмогильний, Ковтун, Сухомлин, ще хтось. Багрянний рідко бував "вдома" — був непосидючий, мав якісь побічні знайомства й приятелювання. З'являвся він несподівано — бушував, лаяв весь світ і облягався спати на письмовому столі. Звідти, з того стола, його й забрано.

Повернувся Багрянний через три роки — за якийсь рік до початку війни. Тоді вже не було Вражливого, ані Плужника, Підмогильного, Ковтуна чи Сухомлина. Багрянний прийшов до мене. Я був керівником харківської організації Спілки, і він прийшов, щоб унормувати своє становище: строк кари відбуто, і він хотів би поновитися в Спілці.

Мені запам'ятався той вечір... Я запитав Багрянного, де він буде жити. Вдома, у дружини, біля дітей, в Охтирці. Я запитав, чи щастило йому в цей час бодай трохи віддаватися і літературній праці. Він відказав — так, тільки ж не було паперу, та й не міг він зберегти там свої записи, тому писав вірші "уявно" і зразу завчав їх напам'ять! — великий віршований роман. Мене це здивувало — невже? Змогли написати і навіть запам'ятати?

— Хочете, зачитаю з пам'яті?

— Прошу!

І Багрянний з пам'яті зачитав мені уривок свого неписаного віршованого роману. Читав, не спиняючися, годину або й більше.

Звичайно, я не пригадаю тепер того роману, але запам'яталося: віршування було вправне, сюжетно — відтворення подій і переживань людини, змістом — недвозначна, запекла контрреволюція.

— Слухайте, — сказав я, — і з таким романом, такого антирадянського спрямування, ви хочете, щоб вас відновили в Спілці Радянських письменників?

— Я хочу, щоб мене відновили на підставі моїх колишніх, до заслання, опублікованих творів. А цей роман я тільки запишу для себе і до видавництва не подаватиму, бо розумію, що його не надрукують. Зараз не надрукують, — додав він по паузі, — ще не прийшов час...

Він мовчав, мовчав і я. Багрянний сказав ще:

— Але прийде.

І я зрозумів, що переді мною сидить справжній контрреволюціонер, який ненавидить радянський лад, який і на засланні був по заслугі.

Ми розійшлися холодно.

— Не знаю, — сказав я тоді йому на прощання, — не думаю, щоб вас відновили у Спілці.

Перед правлінням Спілки я не поставив питання про відновлення Багрянного.

Більше я його не бачив. Чув лише, що він проживає в Охтирці, працює, либонь, у клубі, художником-декоратором, чи що. Певна річ, я забув про нього й думати, не згадав і коли почалась війна.

А воно он як пішло: він пересидів тихо в своїй Охтирці, аж поки не прийшли окупанти, а тоді

й об'явився, — під крильце гітлерівців, — як літературний "козир" для Аркадія Любченка.

Нагла смерть обрізала Любченкові шлях до "верховин" націоналістичного Олімпу, Багряного смерть зачекала, і він встиг видобутися і на той контрреволюційний Олімп, і на той націоналістичний Парнас.

На Олімпі він розвинув бурхливу діяльність: ладнав "лави" націоналістичної контрреволюції на виступі в нових після гітлерівців господарів. На Парнасі його діяльність була така ж буйна: сотні статей, десятки книжок — вірші, поеми, романи, мемуари. Я читав дещо з тих написаних і виданих на еміграції творів Багряного. Падку мій, — де подівся той поетичний хист, що заявив був про себе у "Скельці"? Куди зникла навіть та вправність віршування, яка була ще у тому написаному, завченому напам'ять, заядло контрреволюційному, але формально не безпорадному поетичному романі? Твори Багряного на еміграції — це визнає кожна безстороння людина — звичайнісінька графоманія, злісна зловредна, сповнена ненависти й ясна неправдою.

Як бачимо, контрреволюція завела Багряного не тільки на політичне слизьке, — вона завела його на похилу площу й в творчості, а там і зовсім виштовхала з літератури геть.

І думається: чи не роковано це, чи не закономірно? Адже подібне спостерігаємо й в інших письменників, що їх захопила хвиля контрреволюції: така чи сяка причетність до антинародної вандей — нехай і мінімальна — убиває мистця, залишає тільки нікчемного політикана або просто — ніщо.

Поруч з Багряним ми бачимо такого ж Самчука. Ще виразніше показує себе творча деградація в крупніших письменників — згадаймо Черкасенка навіть Олесья: Вони ступили лише один крок від народу геть — навіть не вчинили будь-якого злочину; вони тільки опинились в оточенні політиканів, авантюриків, зарізяк та інших полюб у націоналістичному, контрреволюційному конгломераті — і музи залишили їх.

(Стор. 156-159)

Як бачите, Юрій Смолич високої думки про талант Івана Багряного на початку його творчості (в Україні) і певен, що його талант зник, "яко дим од лица землі" на еміграції.

Звичайно, писати можна все. Та найкраще було б, якби так Ю. Смолич довів це практично — зробив би так, щоб твори Івана Багряного були видані в Україні, а тоді побачив би, що сказали б про них читачі й критики. Побачив би він, як продавалися б його романи...

Деякі твори Івана Багряного не викінчені. І він це прекрасно знав сам. Одного разу я йому сказав, що треба б більше уваги присвятити викінченню творів, їх вигладженню. Він мені відповів:

"Дорогий мій! Я це знаю. Але в мене стільки думок і стільки тем, що я просто не встигаю їх записати. А я ж прекрасно знаю, що мої хвороби (він був хворий на серце, цукрицю і мав фактично пів легенів, бо половина вже тоді була вирізана) можуть кинути мене в яму кожного дня... Опра-

цювати мої твори зможе будь-хто й будь-коли. Головне — написати їх".

Так воно і сталося. Та справа не в оцінці його творчості за час еміграції — ми талант Багряного прекрасно знаємо без Смолича. Справа в політичній оцінці Івана Багряного. Передрукуюю цей розділ для севеушників і всяких "івців", для авторів падлюшних "Багряних шкірянок" (і їх друзів, що ще й досі інколи звуть себе уєрдепівцями), які обзивали (і обзивають!) славної пам'яті Івана Багряного комуністом, енкаведистом і т. д. Чи вони можуть червоніти? Чи в них іще залишилась хоч крихітка совісті?

Ні, такі правдиве прислів'я: правда в огні не горить і в воді не тоне. А всякі під'юджувачі, розбивачі нації, підлі наклепники рано чи пізно будуть викриті. Це справа часу. П. ВОЛ.

КОРАБЕЛЬ ХРИСТОФОРА КОЛУМБА?

Приблизно через 476 років після аварії, яка спіткала флагманський корабель Христофора Колумба "Санта Марія", його уламки були виявлені біля берегів Гаїті. Як гадають, знайдений поблизу глиняний посуд епохи Колумба дає підстави стверджувати, що мова йде саме про "Санта Марію". Нині почалися роботи по підняттю уламків корабля на поверхню.

ФРЕСКИ ТАССІЛІ У ДАКАРІ

Недавно у Дакарі (Сенегалі) відкрилася виставка наскельного мистецтва Сахари, на якій експонуються дуже цікаві зразки, зібрані французьким археологом Анрі Лотом під час археологічних експедицій у Тассілі.

Фрески, які передав виставці паризький "Музей Людини", — найдревніші з відомих елементів творчості африканських народів. Зокрема звертає увагу своєрідна негритянська маска. Вона є доказом того, що культ масок існував щонайменше за 5.000 років до н. е. Експонати виставки красномовно свідчать про самобутність древніх цивілізацій африканського континенту.

Об'єднання Українських Письменників "С Л О В О"

Докія Гуменна

ЗОЛОТИЙ ПЛУГ

Роман

У книжці знайдете зарис актуальних проблем сьогодення та тлі минулих, у химерному переплетенні сучасної й давноминулої епох.

292 стор. Тверда оправа. Ціна — 5 ам. дол.

Замовлення надсилати на адресу:

D. HUMENNA c/o The Ukrainian Academy of
Arts and Sciences in U.S.A.

206 W. 100th Str. — New York, N. Y.
10025, U.S.A.

“УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК” НА АСИМІЛЯЦІЙНОМУ ЕТАПІ

Нещодавно всі наші газети обійшло повідомлення редактора-видавця журналу “Український історик” Любомира Винара про те, що цей журнал надалі має друкуватись і чужими мовами. Тепер це повідомлення надруковане в останньому числі — 1-2 (21-23) цього журналу за цей рік під наголовком “Український історик” на новому етапі свого розвитку”. У тексті цього повідомлення написано, що “з наступним числом матеріали в нашому журналі будуть друкуватися різними мовами”.

Сумне це повідомлення. Адже це видання закривилось було на поважний науковий журнал, єдиний — на наш сором — український українознавчий науковий журнал у вільному світі. І от тепер він перетворюється на ненормальне гібридне видання...

Текст свого повідомлення Л. Винар написав цілком безпорадно, з непотрібними повтореннями тих самих місць (напр., про перехід на різні мови сказано тричі, про користь від цього двічі чи теж тричі), з непереконаливою аргументацією. Він згадав різні думки членів Українського історичного товариства про те, якою мовою журнал видавати, але зігнорував бажання тих, хто хотів зберегти його як українськомовне видання, а прихилився до тих, хто вважає, що “друкування праць українською мовою поза межами України є зайвою витратою енергії”. Звичайно, це його власне бажання, бо якби це була воля Товариства, то вона мала б була виявитись у формі якоїсь поважно вмотивованої постанови. А так ми маємо довільне індивідуальне вирішення однієї людини, яка хоч може, й найбільше права має на це, бо несе найбільший тягар цього нелегкого видання, але коли вона говорить від імени всієї громади українських істориків на чужині, то на це потрібна була б ухвала цієї громади.

Як мотив для цього свого вирішення Л. Винар насамперед згадав те, що видаваний українською мовою “Український історик” не має відповідного впливу на історичну науку у вільному світі”. А друге — “що в СРСР куди швидше реагують на матеріали, друковані світовими мовами”. З цих його міркувань виходить, що українські вчені у вільному світі мали б писати не для свого народу, який повинен знати свою історію без більшовицьких перекручень і тим зміцнювати свої позиції у боротьбі за своє збереження серед народів світу, а для чужинців у вільному світі та для... Москви. Трудно сказати, чого в цих міркуваннях більше — наївності чи цілковитого нерозуміння суті справжньої науки (а не пропаганди!) та імперіалістичної сили Москви, “концепцію східно-європейської історії”, якої він хотів би “захитати й підважити” англійською мовою. На “історичну науку у вільному світі” можуть впливати тільки справжні наукові відкриття, незалежно від того, якою мовою вони опубліковані (а поінформувати про ці відкриття завжди можна), а московську “концеп-

цію східно-європейської історії” може “захитати й підважити” тільки український народ на Україні, якому для цього, між іншим, потрібна й допомога вільної української науки. Але Л. Винар саме про цю “дрібничку” й не подумав, коли запроєктував асиміляційний етап свого журналу. Він не подумав про те, що скажуть про це ті борці за визволення українського народу, яким інколи доводиться козирати й тим, що робить еміграція, щоб спонукати Москву на деякі поступки.

Між іншим, Л. Винар, запроваджуючи в своєму журналі чужомовні тексти, хоче “не тільки збільшити якісно автуру “Українського історика”, а й “спричинитися до популяризації української тематики серед чужинецьких кіл (? — В. Ч.). Хотів би я знати, де він знайде таких чужинців, що друкуватимуться в його журналі безгонорарно, а ще більше таких, що розуміються на українській тематиці краще за українських науковців. Наймірніше, що це будуть ті молоді науковці українського походження, які замість того, щоб вивчити мову своїх батьків і писати нею та розвивати її в науковому вжитку далі, підуть лінією найменшого опору, асимілюючись і пропадаючи для української науки. Цю проблему Л. Винар згадує але рішуче відкидає її, мавши на увазі те, що, мовляв, “з другої сторони (? — В. Ч.) “Український історик” повинен репрезентувати українську історіографію на міжнародному форумі”.

Свого часу я надрукував у газеті “Новий шлях” аж дві великі статті на тему “Асиміляція нашої науки на чужині”, проти моїх міркувань виступив був тоді у цій же газеті молодий талановитий наш науковець В. Голубничий. Але пізніше В. Голубничий сказав мені, що я мав тоді рацію, бо тепер європейські рецензенти його англійських праць називають його “американським ученим”. Оце вам така репрезентація української науки на “міжнародному форумі!” На жаль, тодішні мої аргументи були непереконаливі не тільки для В. Голубничого, а й для інших наших науковців молодшого покоління, що їх я так чи так зацепив у отих своїх статтях. Тоді Яр Славутич, якого я покарав за те, що він надрукував одну свою англійську статтю в українському виданні з приміткою, що це “переклад з англійської мови”, замість, щоб схаменутися, сказав мені, що то я із заздрости так написав, із заздрости, що сам не змію писати по-англійськом. І оце нещодавно у “Записках” Наукового товариства ім. Т. Шевченка, т. 34, він знов надрукував англійську статтю “Закінчення — ові (-єві) проти -у (-ю) в українській мові”. Чому ця стаття мала бути англійською в українському збірнику? Чи комусь із чужинців дуже цікаво знати, які закінчення мають бути в давальному відмінковій української мови? А от українцям з'ясування цього питання, що його заплутали тепер русифікатори, дуже потрібне, та ще й не тільки тим, що живуть на Україні, а й тим, що перебувають десь у Німеччині, у Франції, у Бразилії й Ар-

гентіні. Та ці можливі читачі його статті не зможуть прочитати! (Є в його статті й фактично хибне, але це інше питання).

Як я писав ув отих своїх статтях, так і тепер кажу: чужими мовами треба публікувати тільки те, що має значення для всіх народів, а не тільки для українців. Проте й такі праці треба спочатку публікувати рідною мовою. Крім того, ті й ті мають бути окремими публікаціями, бо гібридні видання — це, властиво, "видання ні для кого": ними не може зацікавитись чужинець через наявність у них незрозумілих йому українських текстів, а українець може з обуренням їх відкидати, бо чужі мови в українських збірниках — це зневага для його національної гідності. А прагнення тих наших науковців, що хочуть за всяку ціну публікуватись чужими мовами, це вияв почуття етнічної неповноцінності та бажання порівнятися з "панами". У такій еміграційній ситуації на національній позиції можуть устояти тільки такі сильні одиниці, як був колись М. Драгоманов, що з гнівом відкидав усі поради деяких землячків друкувати "Тромаду" не тільки українською мовою. Для пропаганди української справи він користувався різними мовами, але перший український науковий журнал ("Основа", як відомо, була мішаномовна) він видавав тільки українською мовою, і надруковані в "Тромаді" українські тексти назавжди ввійшли в історію української наукової мови.

До речі, згадавши Драгоманова, не можна не подумати про те, що Л. Винар у своєму доборі авторів трохи чи не керувався якоюсь своєю партійністю, тобто тим, чого ніяк не можна поєднати з наукою як такою. От він і тепер, запрошуючи до співробітництва чужинців, думає цим шляхом "збільшити якісно автұру" свого журналу. А моя праця "Національно-мовна політика більшовиків за т. зв. воєнного комунізму" пролежала в нього декілька років, вона добре надавалась до ювілейних чисел, бо 50-річчя великих подій 1917-1920 років у його журналі було відзначене фактично тільки однією працею І. Витановича про земельну політику українських урядів, але вона, ця моя праця, не була використана. Подав я до редакції листа акад. Д. Яворницького, привезеного випадково аж із Середньої Азії, — і цей лист не був опублікований. Очевидячки, цьому перешкодила не особа заслуженого історика Запорізької Січі, а виявилось якесь особливе ставлення якщо, може, й не самого редактора, так його ідеологічних дорадників до особи того, хто цього листа привіз. Прийняли мене у члени Українського історичного товариства не так "легко", як це було з іншими. Тим то, взявши на увагу згадані факти, я й вирішив з цього товариства вийти.

Але було б помилкою, якби хтось із читачів оцю мою статтю зрозумів як якусь помсту з мого боку чи що. Проти такого хибного здогаду можуть свідчити хоч би й оті мої статті в "Новому шляху", написані ще тоді, як ніякого "Українського історика" не було: теперішні мої мотиви такі самі, як були й тоді, — турбота й бажання зберегти на чужині вільну українську науку якнайдовше.

А наостанку не можна не сказати й того, що коли Л. Винареві "потрібно призбирати в найкоротшому часі біля 15 тисяч доларів", то чи посприяють йому в цьому англійська, німецька й французька мови? Можна сподіватися, що вийде якраз навпаки: цим він знеохотить і тих передплатників, які досі передплачували його журнал з патріотичних міркувань.

"ЖИВА АРХЕОЛОГІЯ"

Археологія, що вивчає джерела виникнення й розвитку цивілізацій, все більше приваблює в наш час увагу широкої публіки. Тому у Франції почали видавати журнал "Жива археологія" який буде виходити в світ чотири рази на рік. Він признається як для професіоналів-археологів, так і для аматорів мистецтва й археології.

Численні археологічні знахідки розкидані нині по музеях земної кулі. Редакція журналу поставила перед собою завдання знайомити читачів із найвидатнішими археологічними відкриттями, з археологічними багатствами найбільших музеїв світу, давати широку інформацію з проблем археології на сучасному етапі.

Перший номер нового журналу був присвячений Ірану доісторичного періоду. Тегеранський музей "Іран Бастан" передав редакції документацію, що стосується зародження цивілізації в цьому районі Середньої Азії. Найбільше зацікавили читачів статті про кераміку і репродукції глиняних виробів, що їх виготовили на гончарському крузі за 3500 років до нашої ери.

Другий номер журналу висвітлює історію Картагени.

УТРАЧЕНИЙ РАНОК

РОМАН

Вже вийшов з друку під цією назвою найновіший твір З. Дончука.

Події в романі розгортаються напередодні першої світової війни і закінчуються поразкою наших Визвольних Змагань.

Книжка вийшла у 50-ліття відновлення Української Держави. Книжка в твердій оправі, ілюстрована, на гарному папері, має 520 стор. друку.

Тільки за 6 дол. з пересилкою.

При цій нагоді повідомляємо, що ще залишилося кілька комплектів усіх творів З. Дончука. Одинадцять томів. Всі в твердій оправі. 3234 сторінки.

Замовлення слати на адресу:

Z. DONCZUK
1915 N. 7th St.
Phila. 19122 Pa., U.S.A.

ЛІТЕРА, ЗА ЯКОЮ ТУЖАТЬ

ВІД РЕДАКЦІЇ. Передруковуємо статтю Б. Анто-ненка-Давидовича. Передруковуємо її без наймен-ших змін і скорочень, залишаючи навіть офіційний і досі в Україні сталінсько-постишевський право-пис. Не мавши літери "г", редакція мусіла замінити її літерою ґ (з апострофом). Ми ж на її місці даємо звичайне українське г.

Звертаємо увагу читачів, що це перша стаття на цю тему від 1933 року!

Те, що її написав Б. Антоненко-Давидович — ціл-ком нормальне. Те, що його читачі домагались від нього подібної статті — теж цілком нормальне. І це правда безсумнівна. А от що її видруковано в "Літературній Україні" (Київ, 4 листопада 1969 р.), то це навіть несподіване. Бо важко повірити, що в Україні хочуть хоч частково направити злочини Сталіна супроти української мови.

Редакція "Літ. України" додала до цієї статті та-ку примітку: "Стаття Б. Антоненка-Давидовича дру-кується порядком обговорення".

Сподіваємось, що ця стаття зацікавить і читачів "Нових Днів".

До мене, як автора статей на лінгвістичні теми, часто звертаються листовно й з уст групи читачів та окремі особи, прохаючи пояснити, чи збереглася особлива вимова, як вони висловлюються, твердого або проривного Г, що колись позначалося окремим знаком (як літера Г з хвостиком угору), у словах типу **грунт, ганок, гудзик, гелгати...** Ці читачі за-значають у своїх листах, що останнім часом не тільки учні, ба й учителі часто-густо не роблять різниці у вимовлянні наведених слів з твердим Г, а мовлять їх за зразком слів **гарно, гроші, гомоніти** тощо.

В українській мові є два різні звуки, подібні до латинських h і g. Раніш вони позначалися на пи-сьмі й друковано літерами Г (h) і Ґ (g). Під час одної реформи українського правопису в тридця-тих роках літеру Ґ (g) скасовано. Мотивувалося це тим, що літера в написанні іноземних слів та при-звищ ніби утворювала велику плутанину, бо її треба було писати в словах латинського походжен-ня та з сучасних європейських мов, де чується звук g, наприклад, **генерація, Ґюґо**; в словах грець-кого походження або в сучасних іноземних словах де чується звук h, потреба в цій літері відпадала, скажімо, **географія, Геродот, ґусар**. Прибічники цієї реформи додавали, що в українській мові слів із звуком g поглядно не так уже й багато, а тому відповідну вимову їх легко запам'ятати.

Мене мало турбує правопис іноземних слів та прізвищ, а от написання українських слів із зву-ком g на початку чи в середині раз-по-раз змушує гостро відчувати брак скасованої літери при не-скасованому звуці, який, звісно, скасувати в живій мові не можна, хоч би як того хотілося задля спро-щення чи для якоїсь ще мети. Отож утворилася до-сить незручна ситуація, коли певний звук у мові є, а знака для нього в правописі нема, і хоч-не-хоч, а щоразу, коли натрапляєш на українське

слово із звуком g, приходиш до висновку, що усунули цю літеру з нашого алфавіту необачно, по-хапцем.

Слід зауважити, що скасування цієї літери при-пало на той час, коли вчинено було багато пере-кручень і збочень, коли об'явилися "реформатори" не тільки українського правопису, а й самої укра-їнської мови, які рішуче виступили, наприклад, проти слова **чекати**, бо, мовляв, є слово **ждати**; або вимагали викинути геть слова **щойно, тільки-но, допіру**, залишивши їхній синонім **тільки-що**; при-родний український вислів "насіпати" борщу, юшки чи навіть вина, який ми подибуємо не тільки в наших класиків, а й у сучасного радянського поета М. Бажана, вони вважали за прояв мовного шкідництва... Наслідки усіх цих дивацьких захо-дів, що набирали часом анекдотичного характеру, давно вже усунуто й виправлено: в шеститомному Українсько-російському словнику, виданому Інсти-тутом мовознавства Академії наук УРСР 1958-1963 рр., ми бачимо всі ці "крамольні" слова та висло-ви, і вони не викликають тепер ніякого сумніву. Не бачимо тільки скасованої тоді за одним заходом ні в чому не повинної літери Ґ (g); її нема ні в словниках, ні в підручниках, взагалі ніде нема.

Цілком слушно й доцільно, реформуючи на по-чатку революції російський правопис, викинули з алфавіту літери **ятъ** (ѣ), бо вона означала той са-мий звук, що і Е, так зване "десятиричное" і, бо не було ніякої різниці у вимові між ним і "восьми-ричним" **И**, а також відкинули **твердий знак** (ъ) на кінці слів, бо він там нічого не означав. Але зовсім інша річ з літерою Ґ (g) в українському алфавіті. Вона не тотожна ні до якої іншої літери й часто відрізняє схожі слова з одним різним звуком та різним значенням. Візьмімо слова **ґніт** (напишемо його для виразності латинською транскрипцією — **hnit**), що є відповідником російським словам **гнет, вгнетение** і **ґніт** (gnit), що означає по-російському **фитиль; грати** (hraty) — дієслово, відповідник ро-сійському — **играть, і грати** (graty) — іменник, по-російському — **решетка; гупі** (huli) — по-російсько-му — **гулянье, і гупі** (guli) — множина іменника, що означає російські слова — **шишка, волдырь**.

Звукова й значеннева різниця цих слів, не позна-чена окремою літерою, не тільки утруднює читан-ня писаного й друкованого тексту з цими словами, а іноді призводить до того, що важко добрати, про що йде мова. Ось фраза: "Це твої перші гупі, хлоп-че, а скільки їх ще буде в тебе попереду?" Про що тут мовиться — чи про гуляння парубків і дівчат на сільській вулиці, чи про ті болячки-пухлини, що їх дістав хлопець після бійки або вдарившись об щось? Це можна зрозуміти, тільки прочитавши попередні або дальші речення. Гляньмо ще на таку фразу: "Хоч тут були грати, та він однаково не переставав грати". Чи можна одразу збагнути зміст цієї фрази, надто коли відучитися вимовляти звук, як це вже трапляється з нашими учнями, про що пишуть мені мої дописувачі? Тут можна лише до-гадуватися, яке значення має кожне з двох однако-

во написаних тепер слів, і фраза, поза волею автора, обертається на загадку-жарт... Доберіть глузду в такій фразі: "Сумно сьогодні в Сіцилії. Не тішать душу селянина чудові красиви садів та виноградників, бо він працює в них наймитом, а не господарем, а вдома облягають злидні, що їх ще більше підкреслює вечорами прадавній гніт, в якому не стає олії... І тільки тоді, коли сіцилійський селянин позбудеться гніту землевласників, у його хату придуть достаток і електрика, що витіснять злидні і зроблять непотрібним той доісторичний гніт". Не знаю, як хто, а я мусив напружувати думку, щоб збагнути, де йдеться про частину каганця — гніт, а де мовиться про соціальне гноблення сіцилійських селян.

Ці три фрази через брак скасованої літери обертаються на дивні круголовки, а їх можна було б наводити ще й ще, та, щоб заощадити місце в статті й час у читача, обмежуся ними, бо гадаю, що й так уже видно, як нам бракує скасованої літери.

Отож виходить, що ліквідація літери Г (g) не спростила нашого правопису і не полегшила читання й писання, як того, може й хотіли реформатори, а, навпаки, ускладнила можливість легко зрозуміти написане.

Якщо поважно підійти до другої частини мотивації скасування цієї літери, що ніби суто українських слів із звуком Г (g) небагато і їх легко запам'ятати для практичного вжитку, то бачимо, що й вона не витримує критики. Словник Б. Грінченка, перевиданий фотомеханічним способом за постановою вченої ради Інституту мовознавства Академії наук УРСР 1958-1959 років, налічує таких слів близько 270, а, як відомо, цей словник далеко не вичерпує всього лексичного багатства сучасної української мови, тож виходить, що цих "капосних" слів не так уже й мало в нашій мові, то що ж лег-

ше — чи завчати напам'ять бодай ці 270 слів, щоб правильно вимовляти під час читання ці слова, чи відновити скасовану літеру й читати текст так, як написано? Відповідь на це може дати перший-ліпший учень початкових класів нашої середньої школи.

До труднощів, утворених скасуванням потрібної літери, додається ще й морока з написанням українських прізвищ, які мають звук g, на чому слушно спинає увагу в "Довіднику українських прізвищ" ("Радянська школа", Київ, 1969 рік) автор передмови, працівник Інституту мовознавства, кандидат філологічних наук І. Варченко. Мовознавець пише: "Деякої складності або, точніше, неясності набуло останнім часом питання творення форм дав. відм. одн. від прізвищ на — ГА. Річ у тім, що в значній частині випадків формант — ГА розвинувся з — КА завдяки зміні глухого К у проривний Г між голосними, однак ця зміна губиться під дією правопису (підкреслення моє. — Б. А.-Д.), у результаті чого форми дав. відм. набувають неприродного орфографічного та орфоепічного вигляду, зазнаючи збігу з тими формами, які постали природно".

Перекажу думку вченого трохи популярніше, щоб було зрозуміло широкому загалові, про що, власне, мовиться. Як відомо, є багато українських прізвищ, які мають усередині чи наприкінці, а то й на початку звук Г (h) і закінчення — ГА, приміром: Волоцюга, Чепіга, Стрига тощо, у давальному відмінку однини вони закінчуються на ЗІ: Волоцюзі, Чепізі, Стризі. Але трапляється в нас чимало прізвищ з проривним, як пише мовознавець, чи твердим, як висловлюються мої читачі, Г (g): Дзига, Рега, Ломига та інші, які в давальному відмінку однини мають уже інше закінчення — ДЗІ: Дзидзі, Редзі, Ломидзі. Отже, постає питання, яке з цих двох закінчень ставити в давальному відмінку однини, коли прізвища обох груп у називному відмінку однини пишуться за сучасним правописом тільки через Г. Тут не дасть собі ради навіть людина з вищою освітою і феноменальною пам'яттю, бо годі охопити всі можливі українські прізвища з цими двома сумнівними звуками. І автор передмови І. Варченко та видавництво "Радянська школа" мусили вдатися до скасованої літери й користуватися нею, щоб висловити точно думку. Переконатися в цьому показовому факті може кожний читач, розгорнувши 24 сторінку незваного вище "Довідника українських прізвищ".

А втім, І. Варченко не являє собою в цьому питанні виняткового автора, що для висловлення своєї думки мусив удаватися до написання літери Г (g), — група авторів книжки "Сучасна українська літературна мова — фонетика" видання "Наукової думки" 1968 року теж не могла в певних місцях точно висловитись інакше, як тільки скористатись цією літерою, не міг обійтись без неї і мовознавець Ф. Т. Жилко у своїй праці "Нариси з діалектології української мови", що вийшла у видавництві "Радянська школа" 1968 року.

Як бачимо, ця скасована літера стала таки знову з'являтися на сучасних друкованих сторінках — факт сам по собі промовистий і повчальний. Якщо навіть наші мовознавці не можуть обійтись без цієї літери, щоб точно й зрозуміло висловити свої наукові

Видавництво Українського Православного Братства ім. Митрополита Василя Липківського в США "Церква й Життя" видало нову книгу

**МИТРОП. ВАСИЛЯ ЛИПКІВСЬКОГО
"ПРОПОВІДІ НА ЄВАНГЕЛЬСЬКІ ТЕМИ
І АПОСТОЛЬСЬКІ ПОСЛАННЯ"**

Розмір книги: довжина — 10 інчів, ширина — 7 інчів, товщина — 1,5 інча. Понад 620 сторінок, білий папір найкращої якості, тверда темно-синього кольору, полотнона обкладинка, золотом тиснуті — назва книги і орнамент мистця Юрія Сластіона.

Ціна з пересилкою 10 америк. доларів

Замовляти у видавництві:

**"CHURCH AND LIFE"
1239 No. Artisian Ave.
Chicago Ill., U.S.A. 60622**

думки, то що ж повинні діяти автори книжок з точних наук, де текст має бути так подано, щоб читач із двох однаково написаних слів, але різних часе те чи те слово, щоб він, натрапивши, скажімо, на дієслово **загнітити**, надруковане без використання літери Г (g), одразу збагнув, що мовиться тут не про всунення гнота, а про присмаження хліба в печі чи навпаки.

А яких труднощів зазнають часом письменники й перекладачі художньої літератури та редактори видавництв, коли їм треба добирати спосіб, щоб читач із двох однаково написаних слів, але різних за одним звуком і змістом, прочитав у тексті саме те, що хотів сказати автор!...

Зручність легко передавати думки, щоденна практична потреба, об'єктивна логіка й, нарешті, культура мови й мовлення — наполегливо вимагають відновити помилково скасовану літеру. Недарма ж бо по ній тужили й пропонували знову запровадити її в український правопис такі тонкі знавці нашої мови, як поети-академіки М. Рильський і П. Тичина (перша нарада в цій справі на визволеній від фашистської окупації частині території України під Харковом). Але тоді точилася ще війна, треба було думати не про доцільність скасованої літери, а про те, як добити фашистського нелюда й відбудувати руйну, що залишив ворог по собі, й, цілком природно, це питання відклали. На жаль, воно так і повисло нерозв'язане аж по сьогоднішній день...

Останнім часом ми багато зробили в царині мовознавства, високо піднесли культуру нашої мови, присвятивши цій справі, зокрема, республіканську наукову конференцію 1963 року. А який величезний кількісний і якісний поступ уперед зробили ми за ці роки хоч би й у словниковому ділі! В цьому легко переконатися, бодай порівнявши так званий у побуті "Зелений" — Російсько-український словник нашого інституту мовознавства видання 1948 року і цьогорічний тритомний Російсько-український словник того ж самого інституту... Так що ж заважає нам нині виправити останню невинувачену помилку наших нерозважних попередників, яка дошкільно дається нам взнаки на кожному кроці.

Доконечна й нагальна потреба відновити в нашому алфавіті цю скасовану літеру — зрозуміла для всіх, її бачить кожний працівник нашої культури, і єдиним аргументом проти відновлення її — і то не науковим, а спричиненим скоріше флегматичною або інертною вдачею людини, котра не любить ніяких змін і зв'язаних з нею турбот, — може бути така мотивація: "Що?! Пропонується нова реформа українського правопису? Чи не забагато вже було тих реформ досі й чи не завдавали вони шкоди усталенню певних правописних норм? Дайте спокій!"

Справді, ми багато разів реформували наш правопис, і не завжди те йшло на користь йому, але до чого тут реформа? Всяка реформа означає запровадження в правопис чогось нового, остаточне розв'язання якихось проблем, унормування сумнівних питань, тут же, в справі відновлення літери Г (g), нема ні чогось нового, ні якоїсь проблематики, ані сумнівного питання. Відколи П. Куліш створив

для української мови алфавіт, трохи відмінний від російського через фонетичні особливості нашої мови, існує ця літера, щоб передавати на письмі звук, не подібний на інші звуки. Цим алфавітом, який вдячні нащадки назвали на честь укладача його, кулішівкою, користуємося й ми тепер, лише відкинувши з нього літеру Г (g). Отже, виходить, не треба ніякої нової реформи правопису, а досить забезпечити каси друкарень цією літерою і почати друкувати, користуючись нею, підручники, словники, періодику, художні, публіцистичні та наукові твори — і все унормується. Не стане більше фраз-крутиголовок, зникне потреба мудрувати — як передати на письмі свою думку в письменників, публіцистів та науковців, зникнуть граматичні помилки в написанні українських прізвищ, і учні в школах навчатимуться правильно вимовляти українські слова, а сама скасована літера не буде з'являтися, так би мовити, "явочним порядком", як це ми спостерігаємо тепер у працях наших мовознавців, а займе своє давнє, законне місце.

"НАГОРОДИЛИ"

Мальовничі кролевецькі рушники з давніх-давен славилися не лише на Україні та в Росії, а й за кордоном. Ремесло ткача передавалося там від батька до сина і так дожило аж до наших днів. Нині в Кролевеці на Сумщині є фабрика, яка випускає красиві декоративні тканини, в тому числі й рушники.

Та був час, коли це чудове народне мистецтво ледве животіло. Саме в такому стані знайшов його один із прогресивних журналістів, що завітав у Кролевець 1903 року. В ті часи жив там ткач Федір Риндя, який славився неперевершеною ткацькою майстерністю. Його рушники не раз завойовували нагороди на виставках кустарів у Парижі, Петербурзі, Нижньому Новгороді та інших містах. Тоді Федір щойно повернувся з Петербурзької виставки, і журналіст хотів побачити золоту медаль, якої удостоїлися вироби ткача.

Та коли він попросив про це Федора, майстер тільки руками розвів:

— Так я ж її не одержав.

— Чому?

— Бо за ту золоту медаль, сказали мені, треба заплатити 83 крб. А це гроші для нашого брата, ткача, великі. Не скоро їх на верстаті настукаєш.

— Скільки ж ви за день заробляєте?

— Копійок 40-50.

Так і не мав ткач-віртуоз золотих медалей. Бо їх давали, та з рук не пускали.

"ОЧЕПАТКИ"

Про коронацію російського царя Миколи II був виданий спеціальний ілюстрований альбом. І хоч редактори старанно і не раз прочитали його здовж і впоперек, кілька помилок все ж таки "вкралось" на сторінки.

Видавці довго мізкували, як бути? Нарешті, вирішили: винести помилки на окрему сторінку.

Яке ж було здивування читачів, коли на цій сторінці замість "опечатки" великими літерами було набрано "опечатки".

Розповідає народний календар

ГРУДЕНЬ

Любо поставити віху і сказати: тут кінець, а тут початок, тут нове, а там старе... Грудень — кінець року, кінець циклу.

Зараз Новий рік почнеться в останню ніч нашого року, і за Груднем полетить Січень, і то вже буде місяць нового циклу. А ще зовсім недавно вони були поруч, ці місяці завершували, а Березень починав рік. І якщо у нас уже геть забули, що Новий рік приходив у Березні, то в далекій Етіопії початок нового числення часу починається так, як наші предки відмічали кілька віків тому...

Грудень завжди холодний, похмурий, непривітний місяць.

Буває, що й він усміхнеться, буває, що не на весь час земля залякне в тверде груддя, буває замість сніговиці йдуть холодні дрібні дощі.

Первісток зими виправдовує свою приязнь Чорнобожичам. Саме з Грудня вступають вони у повновладне володіння Землею. Стоять почорнілі голі ліси — зірвано їх шати хижими стрибочками — але й тут не все гаразд, як хотілось б новим правителям. Хизуються бурим листям уперті дуби — вірні білобожичам, ще яскравіше зазеленіли непокірними шпильками сосни та ялини — хіба це не виклик Зимі, яка не терпить нічого, крім холоду, та білого з чорним.

Затихли білобожичі. Немає для них ні крихти надії на щось світле, на прийдешнє тепло. Здається, крім людей, ніхто не зігріває бідну Землю від холодів. Нишком збирають білобожичі теплодіяння людей-трудівників, з якого Сварог у своїй кузні кує нове Сонце, готує військо білобожичів до наступу на сили холоду і зла.

А що скаже Доля? Що вона заготувала для богів і людей на прийдешній час, коли нове сонце зійде на небосхил, коли почнеться Новий рік?

На дворі холодно, дні короткі, ночі довгі й темні, і щоб хоч якось скоротити довжелезну ніч, збиралась молодь на вечорниці, які були особливо популярними саме в грудні, між днем Катерини та Андрія. Вечорниці — не тільки пісні та танці, вишивання та цікаві розповіді, частенько в цей час дівчата збирались у когось на свої, дівові, вечорниці, коли вони гадали на прийдешні часи.

І дівчата, наваривши каші з маком, виходили за ворота кликати Долю на вечерю, щоб та допомогла їм впізнати свого судженого, розповіла, чи буде щасливий шлюб.

На Катерини, чи Андрія ламали вишневу гілку і ставили в пляшечку на вікні. Загадавши щось, чекали чи зацвіте вишня чи ні...

Це гадання існує і в наш час. І сучасні інтер'єри часто прикрашають вишневими гілочками...

Запам'ятався мені страшний морозний сорок перший рік, коли до чорних сил чорнобожичів приєднались полчища кривавих фашистських орд. Палали вогні на Свароговій кузні, гриміли небо і земля не від колесниці Пруна. Горіли се-

ла і міста, кривавими квітами розцвітали снігови поля, чорні силуети згарищ малювали-вимальовували страхітливі орнаменти лихоліття. Сподівань на щось приємне в ті передноворічні години не було звідки чекати. Голод, холод і смерть, здавалось, заповнили весь простір світовий.

Мама сиділа на припічку і плакала, тихо, щоб нас не розбудить... А ми чули, як хтось приходив і пошепки розповідав, яка сила людей загинула під Києвом, Харковом, що десь там хтось бачив, що вбито нашого батька... Десь під Харковом, а ворог уже під Москвою і до Волги пнеться. На що ж сподіватись? Мама тихенько плакала, дід сидів за столом, повісивши голову, тільки бабуся поралася біля печі, ніби нічого не трапилось.

— Ну чого ви похоронної заскиглили! Ви подивіться на вікно, на вишню... — На всіх відгалузях великої вишневої гілки висіло багато кольорових ниточок, якими бабуся помітила тих, на кого вона гадала. Ми знаємо, що білою ниточкою перев'язана батькова гілочка, кожного ранку роздивлялись, чи ще не зацвіла вона...

Колядуючи на початку сорок другого року, ми в багатьох хатах бачили на вікнах, чи навіть на покуті, вишневі гілочки, цвітіння яких зігрівало людей надією на прийдешню весну, що рідні і близькі живі і б'ють ворога.

Грудень відкрив повновладство Зими. В грудні чітко вимальовується й кінець пануванню чорнобожичів над Землею. Саме в грудні Сварог закінчує виконувати нове сонце, яке на Коляду молодий Ярило виведе на небо, і сонце почне зігрівати запорошену снігом і закуту льодовою крицею Землю. Та поки прийде той довгожданий весняний час, Морозко ще довго шугатиме на своєму білому коні по наших землях, Сніжняна водитиме ніжні танки з Сніговицями або забавлятиметься з Метелицями, Хурделицями та буйними Сварожичами, чи гаптуватиме чарівні візерунки на віконних шибках.

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD. & SERVICE STATION

945 BLOOR ST. WEST TORONTO, ONT.

24-ГОДИННА СОЛІДНА І СКОРА ОБСЛУГА

Чищення і направа форнесів безплатна.

Скористайте з доброї нагоди і замовляйте
ОЛИВУ В НАС.

Наші телефони:

Телефон бюро: LE 6-3551

Уночі: RO 2-9494

ЧИ ПОВЕРТАЄТЬСЯ ЕМІГРАЦІЙНЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ?

У вінніпезькому (Канада) "Новому Шляху" від 15 листопада 1969 р. вміщено статтю за підписом Д. Ерстенюка "Василь Гришко ширить ідею українського націонал-комунізму".

Стаття погана не тільки своїм заголовком, а й змістом. Після цієї статті можна чекати поганих вигуків, свисту й каміння у вікна, як це "націоналісти", вибачте за вираз, робили з Іваном Багряним та з іншими особами, що мали щастя вирватись з лап окупанта. Не відставав від цих "націоналістичних революціонерів" і "Новий Шлях". Не був скривджений у "Новому Шляху" і я...

Та останніми роками якось це вже було затихло, здавалось, що ті погані часи братоненависти пішли в безвість. Аж ось цього року цілком несподівано почалась якась дивна "активізація" мельниківців. Власне, почалась вона з Світового Конгресу Вільних Українців, на якому мельниківці намагались їхати на двох конях: з одного боку ніби йшли разом з демократичним бльоком, а з другого загравали з бандерівцями. Не всі це бачили, але керівники демократичного бльоку добре бачили їх ходи. Чим це кінчилось, то всі добре знаємо.

Цього року події в УНРаді теж коштують чимало самій УНРаді. Теж усім відомо, що мельниківці тут відіграли поважну роль. Чи багато зискала в цьому ОУНм — сказати важко. А що загальна справа потерпіла, то це ясно кожному.

Цього ж таки року помітною стала активність цієї ж таки організації і в Українській Православній Церкві, особливо у США. Я зовсім не проти того, щоб партії активізувались у церкві, не проти й того, щоб представники якоїсь партії посіли в ній і відповідні керівні місця, висунули своїх людей і т. д. Але ці впливи треба завойовувати чесною й відданою працею для церкви, а не якимось шантажем, накиданням намордників навіть на високопоставлених духовних осіб. Чи принесе це користь самій організації, сказати важко, а що церкві пошкодить, то це ясно кожному.

Ця ж організація цього року, використавши деякі штучно викликані непорозуміння в проволі УРДП, робить усе можливе, щоб скористати й тут. Виникає знову питання: чи принесе це користь ОУНм на довшу мету? Але якби їм удалося ослабити УРДП, то для кожного політично освіченого українця зрозуміло, що це була б велика шкода для еміграції взагалі, бо кожній не втаємненій людині зрозуміло, що еміграція без УРДП була б не повноцінною. А роль еміграції в допомозі нашому поневоленому народові більша, як це декому здається.

Згадане на початку число "Нового Шляху" дає стільки матеріалу про жадобу влади, монополії в українському житті, зокрема в Українській Православній Церкві, що просто страх бере за майбутнє ОУНм: чи не росте нова диктаторська сила? Якто так, то цій поважній організації загрожує політична смерть, як це сталося з бандерівцями.

Згадана ж стаття проти лідера УРДП В. І. Гришка просто переходить межі пристойности. Поперше, звертаємо увагу, що "причиною" цього зловісного нападу на голову УРДП стала його доповідь, прочитана в Нар. Домі в Нью-Йорку в листопаді 1968 року для широкої публіки, на тему: "Третя сила, третій шлях, третя революція". Справа в тім, що це теоретична праця, що в доповіді В. І. Гришко лише познайомив з цією темою невелике число публіки (яких 200-250 осіб), а сама праця саме тепер опрацьована і друкується в "Українських Вістях" (Німеччина). Отже, нормально було б почекати поки друк буде закінчено, а тоді вже критикувати її, не керуючись, звичайно, наміром конче "ліквідувати" В. І. Гришка.

Та з тактичних мотивів, прагнучи монополії всього українського життя на еміграції (включно з церквою!), "Новий Шлях" не чекає навіть закінчення публікації цієї праці, яка безперечно є новим словом на еміграції з ділянки політики, а квапиться будь-що дискредитувати голову УРДП в очах громадянства, мовляв, а може вдасться розколоти УРДП, або хоч ослабити її, щоб усунути "конкурента".

Дивно. І наївно це виглядає. Хочеться сказати, що розколу викликати не вдасться. Хіба раз УРДП, будучи під обстрілом своїх і чужих, виходила цілою й нерушимою? А якби це і вдалося, то кому ж була б від того користь?

Ніхто, звичайно, не буде полемізувати з п. Ерстенюком, бо як можна полемізувати з людиною, яка пише:

"З Українською Галицькою Армією я 16 липня 1919 р. перейшов Збруч і в її рядах боровся за Українську Народню Республіку. Може і В. І. Гришко був із тими, що виганяли УГА і мене з України?... Але це, відав, нереальне. Коли ж І. П. Багрянний, побуваючи (?) в Рочестері, відвідав мене вдома, то радів, що він на 20 років молодший від мене, тож і Гришко належить, мабуть, до генерації Багряного. Коли я воював за самостійну Україну, як мав 25 років, а Гришко в той час міг мати 4 або 5 років і ходив без штаняг, а якщо в штанях, то з білою хоругвоюк ззаду. Отже Гришко не брав участі у Визвольних Змаганнях. А за совєтського режиму він був або не був у рядах комсомолу, вивчав історію ВКП(б) і в той час були йому невідомі постаті гетьмана Мазепи і Головного Отамана Симона Петлюри, які боролися за Самостійну Україну". (Підкреслення мої. П. В.).

Зверніть увагу на ці брудні натяки: "Може і В. І. Гришко був із тими, що виганяли УГА і мене з України?" Та потім Д. Ерстенюк робить ласку: "Але це, відав, не реальне"... Чому? Та тільки тому, що був малий, а якби був дорослий, то очевидно був би між тими, що виганяли п. Ерстенюка з України! Прочитайте ще раз цю цитату.

Далі: "...він був або не був у рядах комсомолу..." Та хоч і не був у рядах комсомолу, то однак про-

кажений, бо він "вивчав історію ВКП(б)..." Ну, як вам це подобається? І такі обвинувачення "Нозий Шлях" робить голові УРДП в... кінці 1969 року!

Так, не тільки В. Гришко, а ми всі вивчали історію ВКП(б). І вивчили її дуже добре. Так, що можемо сьогодні сперечатися з окупантами. Але ми її вивчили теоретично і практично. Наприклад, Гришко відбув першу практику з цієї науки в сталінській в'язниці, коли йому було лише 16 літ! Другу практику відбув за Єжова на Колімі. Чи редактори "Нового Шляху" уявляють собі єжовщину взагалі, а Коліму в час Єжова зокрема? Там, до вашого ласкавого відома, людину, яка три дні не виконала норми, прилюдно розстрілювали, об'явивши про це всьому таборові на вечірній перевірці. Кожного дня в кожному таборовому пункті розстрілювали кількох в'язнів. Гришко там відбув усю єжовщину.

А щодо Мазепи й Петлюри, то ми всі, а зокрема В. І. Гришко, тоді знали більше про них, ніж "братолюбці" з "Н. Шляху" знають сьогодні...

Питаю: що це таке і кому це все потрібно?

Знаю добре, що стаття п. Ерстенюка була в кількох редакціях (зокрема в одній у Торонті) і її всюди відкидали. "Новий Шлях" охоче її видрукував.

Гришко — винятково чесна людина. І винятково розумна. Сьогодні він може бути окрасою кожної нашої партії. То чому ж його намагаються здискредитувати? За те, що вмів мислити?

Гришка будемо боронити всі, зокрема яких 99% центровиків, а не лише уєрдепівці. Його будуть боронити й найменше 90-95 відсотків і галичан. Ображаючи В. І. Гришка, — ображаєте всю УРДП, бо його оваційно обрали на 5-му з'їзді головою. Не ваше діло, як він став і генеральним секретарем: згідно статуту відбувся пленум. Таємним голосуванням його обрано й генеральним секретарем. Будьте певні, що все відбулось нормально — В. І. Гришко не самозванець.

Ми всі, а зокрема я, дуже проти війни між українцями на еміграції — нам є з ким воювати. Та якщо хтось її, тієї війни, дуже настирливо домагається, то що робити — треба буде воювати.

Чи може спробуємо обійтися без неї?... П. Вол.

ЧИТАЧІ ПИШУТЬ

Шановний Пане Волиняк!

В суботу 22 листопада друзі та знайомі родини Вол. Новобранця зібралися, щоб відсвяткувати 25-річчя подружнього життя господарів дому — Ганни та Володимира Новобранців.

По добрій вечері за ініціативою пані Ганни Володченко проведено збірку на українську пресу. Збірку провели пані Танчук та п. С. Сорока.

Зібрано разом 29.00 дол., які розділено порівну між "Українськими Вістями" (Німеччина) та "Нозими Днями". Мені доручено переслати Вам 14.50 дол., що я й роблю — шлю чека на цю суму.

З пошаною

В. Васько, Лондон, Канада.

П. С. Разом з цим шлю Вам ще другого чека — від себе вже — на 25 доларів. Ці гроші використайте так:

НОВІ ДНІ, грудень, 1969

1. Передплата на один рік для двох осіб або організацій, які самі не можуть заплатити, — за Вашим вибором;

2. Передплата на рік для читальні "Українського Центру" в Лондоні, Онтаріо (адресу додаю);

3. Решту, 10.00 дол., — на розбудову "Нових Днів".

В. В.

Щире спасибі, дорогий пане Васько! А Ганні та Володимирові Новобранцям пошли, Боже, довгого й радісного життя! Дякую також їх гостям. Це дуже благородний вчинок, коли використовується всяка нагода, щоб підтримати нашу пресу на чужині — без преси ми ніщо. Дуже приємно, що люди це розуміють.

А Ваші власні гроші розподілив так, як Ви хотіли. Читальні Українського Центру в Лондоні журнал уже вислав. Пресовий фонд вписав у Вашу картку. 500 дол. зарахував на передплату конксії УАПЦ в Бразилії. Минулого року Ви теж заплатили за них. Раніш за них платила відома співачка Ганна Ширей, потім за два роки заплатила пані Дарія Бродгід з Гамільтону, а оце вже двічі заплатили Ви. Цей примірник там читатиме більша кількість людей.

Другі п'ять дол. зараховую п. Г. С. (Пане С., у Вас заплачено по ч. 239 включно) з Австралії. Це дуже давній і добрий передплатник "Нових Днів". Він їх передплачує вже 17 літ. Раніш він не раз давав і на розбудову, але тепер він на пенсії і я знаю, що йому платити важко. Це колишній старшина армії УНР, то сам Бог велів не позбавити його "Нових Днів".

З Вашої допомоги можна зробити висновок, що Ви з-поміж усіх лондонців найшпирше ставитеся до "Нових Днів". Спасибі. Дай, Боже, щоб у Вас і далі було з чого помагати іншим! П. Вол.

Шановний Пане Волиняк!

У Вашій статті "Східняцька напасть серед білого дня" ("Нові Дні", ч. 236, стор. 20) Ви зробили помилку. Ви пишете: "Підписали його східнячки, православні", але першу найбрутальнішу й найпримітивнішу частину того "В ім'я правди" написав п. Дубів, а "схвалила" до друку пані Лідія Гасвська-Денес, а пані М. Ковшик, як видно, впала жертвою довір'я до перших двох. Пан Дубів зве себе інженером і є членом Шкільної Ради у Вікторії. Педагогічна вартість цього пана в Шкільній Раді сумнівна, але він, п. Дубів, виконує дуже "важливі" доручення Шкільної Ради, якщо їй, Шк. Раді, треба когось вилаяти останніми словами — він такі доручення виконує фахово. А Шкільна Рада Вікторії теперішнього складу прийняла дубівську методу в полеміці, то й не дивно, що п. Дубів тепер затруднений.

"В ім'я правди" — це непоправна компромітація, це також зневага усіх учителів українських шкіл у Вікторії, бо що про них подумає культурна людина, прочитавши "В ім'я правди", коли вони, учителі, обирають таку Шкільну Раду, іменем якої пишуться отакі брутальні статті. "В ім'я правди" є зневагою і покійної Марії Дайко, яка була втіленням культури.

Яків Гвоздецький, Синдал, Австралія.

Вш. пан З. С-к, Австралія. Я б Вашого листа охо-

че видруківував, якби Ви підписали його повним прізвиськом, хоч тема та вже ніби й вичерпана. Я дивуюсь, що люди, які мають таку працю, що їм нічого не загрожує, бояться прилюдно висловитись. І чого?... П. Вол.

Високоповажаний Пане Волиняк!

Передплачую Ваш журнал вже кілька років і він мені назагал подобається, тому що Ви поміщуєте матеріал, який виповнює прогалини в еміграційній періодичній літературі.

Та не хочу забагато хвалити Вас, бо це може ще пошкодити, тому роблю противно. Хочу звернути увагу на те, що мені, а може й іншим, не подобається. В першій мірі деякі дописи таки за Вашим підписом.

Заяву, що "видаватиму "Нові Дні" поки мені захочеться" читав я вже кілька разів на сторінках Вашого журналу. Чи не грішите Ви бодай до деякої міри надмірною вимовністю? Безперечно, що журнал не міг би виходити, якби Ви не хотіли його видавати. Але чи видавання журналу залежить тільки від охоти видавця?

В ч. 236-му в статті "Вшанували Івана Котляревського", Ви пишете... "Декому не подобалась ініціатива полтавчан". Думаю, що це "голословіє", яке таки не личить журналістові Вашого стандарту. Таке твердження мусіло б бути обосноване, інакше це пуста фраза. Мені до голови не може прийти кому б могла не подобатися чиянебудь ініціатива вшанувати І. Котляревського?!

Дальше, в цій самій статті чи згадженні Ви підкреслюєте, що управа православної катедри св. Володимира перша на континенті відзначила 200-ліття народження І. Котляревського. До цього вставляєте свій здогад, що, здається, перша на всій еміграції. Якщо в країнах Америки не відзначено належно цей великий Ювілей, то це дуже сумно. Це частинно вина і "Нових Днів", бо про це можна і треба було писати нераз. Однак, про інші країни Ви не говорите авторитетно. Ви ж обмінюєтесь виданнями з різними країнами і якби поглянули на любе число українських газет з Австралії, писали б напевно інакше.

Останній З'їзд Делегатів Союзу Українських Організацій Австралії ухвалив окрему резолюцію в справі Ювілею народження І. Котляревського і цей Ювілей відзначило майже кожне скупчення українців в Австралії. Відзначували так, як могли.

Я не маю під рукою точних інформацій з інших місцевостей, але знаю, що Українська Шкільна Рада Вікторії видала пропам'ятну конверту з портретом Котляревського і цитатою Шевченка "Будеш, Батьку, панувати...", накладом около 5.000 штук. Українська Громада Південної Австралії видала подібну конверту з написом англійською мовою, накладом 4.000. Ці наші конверти виявилися таким популярними, що будемо друкувати більше, бо за ними питають з Америки, Канади, Бразилії та інших країн. Улаштуємо також якраз завтра, 23-го листопада, святочну імпрезу в честь Котляревського і в прилозі подаю Вам евіденцію цього.

На закінчення хочу висловити своє невдоволення з приводу несприємливої критики шкільних підручників покійної сьогодні п-ні Дейко. Я сам не

педагог і не хочу входити в дискусію професійної натурі, ані з Вами, ані з п. Кислицею. Однак, я сам професійний бібліотекар і маю деяке ознайомлення з рецензіями книжок загального порядку. Книжку не можна оцінювати на підставі одного аспекту і рецензія фахівця мусіла б бути всесторонньою.

Самий факт, що число шкільних підручників більшає, є позитивний, тому що українські школи працюють в різних середовищах, в різних обставинах і не є можливим приміювати ОДИН стандарт чи один підручник всюди. Це підтверджує практика. Пан Кислиця може бути висококваліфікованим фахівцем і читаючи його рецензію, я бачив, що всі його закиди були належно і речево обосновані. Однак, п. К. не знайшов ані одного позитиву в книжці і під цим оглядом його критика є гостро суб'єктивна. Дальше, п. К. МІГ написати свою рецензію в сприйнятливому стилі. Суть критики не полягає в гостроті висловів чи думок. Противно, коли хтось висловлюється дуже гостро, то це вказує, що йому бракує аргументації і він намагає висловами "тяжкого калібру". Я не хочу вчити ані Вас, ані п. К. як писати рецензії, але обмін думок рідко коли може бути некорисний для когонебудь.

У нас доволі часто люди наражують свої авторитети необдуманими вчинками. В цьому випадку авторитетний знавець навчання української мови потерпів, тому що його опінія не взялася до уваги вчителями українських шкіл.

Думаю, що ми є за вбогі на таку шкоду. Українців, можна б сказати, є доволі в різних країнах вільного світу, але добрих знавців української мови між нами таки мало. Мусимо їх зберігати, але кажуть, що "береженого й Бог береже", тому й вони самі мусять берегти свій авторитет і не наражувати його на наругу.

Дуже часто треба мовчати, або висловлювати критичні думки дуже обдумано і в найсприємливішій формі, не через брак аргументації, а з огляду на непевність рецепції критики.

Крути не верти, а клясичний твір "Дон Кіхот" мусять знати і розуміти навіть знавці української мови. Цікаво чи і як добре знає цей твір п. Кислиця?

Не пишу цього листа для публікації, а просто для Вашої уваги. Маєте час, прочитайте і візьміть до уваги це, що хочете. Якщо бодай одна маленька думка придасться Вам, це буде достаточна винагорода за мій труд.

Пересилаю Вам привіт з соняшної Австралії і побажання здоров'я і витривалості у видаванні, все таки, дуже цікавого періодика.

Ваш М. Цюрак, Віндзор Гарденс, Австралія.

Дорогий Пане Цюрак,

спасибі за листа. Хоч Ви й не призначасте його спеціально для публікації, "а просто для моєї уваги", як Ви пишете, я таки осмілююсь його видруківувати. Ми ж не полемізуємо про приватні справи чи осіб, а таки про справи школи і змісту журналу, який є не тільки моїм, а й Вашим, бо Ви його частково утримуєте.

Поперше, про відзначення 200-ліття з дня народження Івана Котляревського. День Ів. Котлярев-

ського на православній оселі "Київ" у Торонті відбувся ще в серпні. Перед тим ніхто на цьому континенті того не зробив, то я це й відзначив. Поскільки не був певен за інші континенти (не мав ще відомостей), то й сказав: "...здається, і на всій еміграції..."

Щодо того, що "декому не подобалась ініціатива полтавчан". На Вашу думку, це "голословіє". Ні, але не міг же я розтрублювати по цілому світі, що частина членів прав. катедральної громади в Торонті не була вдоволена ініціативою полтавчан, хоч сказав, що це були волиняки і що "мені теж щеміло мос волинське серце, але я вітаю полтавців з успіхом!" Чого ж ще треба? До Вашого відома, що я Волиняк не тільки з прізвизца. Та кому ж ті парафіяльні конфлікти потрібні? Мовилося ж про Котляревського!

Пригадую ще раз: свято на оселі "Київ" було в серпні. А от ні КУК, ні УККА, ні Секретаріат св. конгресу вільних українців, ні проводи церков, ні проводи політичних партій нічого для відзначення ювілею Івана Котляревського не зробили. А на інших континентах дещо зроблено пізніше. А так не можна. Це свідчить, що в проводах цих установ і організацій сидять люди, які просто не розуміють значення Івана Котляревського для нації, ані тієї чорної доби, у якій він виріс. Обов'язком журналіста є звернути на це увагу. От я й звернув.

"Видаватиму журнал поки мені захочеться..." Це правда, що я час од часу пригадую це тим, що дуже хочуть його смерті. Не виключене, що й ще раз пригадаю це...

Щодо рецензії Д. Кислиці на підручники пані М. Дейко. Ви самі признаєте, що "всі його закиди були належно й річево обосновані". Припустімо, що не всі, а лише половина навіть, то й тоді книжку треба негайно вилучити із шкіл. І всяка дальша дискусія зайва. Це ж бо не книжка якогось письменника, а підручник для шкіл, за яким буде вчитись мови, її характеру, її філософії, будови і т. д. ціле покоління. Лексика далеко не вся мова. І лексику найлегше поправити, хоч і лексика в дитячій книжці має бути бездоганна.

Та справа ж, врешті, не в самих книжках. Книжку можна поправити, заново опрацювати, врешті її можна вилучити і взяти другу. Але ж Ваша Шкільна Рада стала на антинауковий, антиукраїнський і навіть на безбожно-аморальний засаді: рідна мова українських дітей в Австралії не українська, а англійська, себто українська — чужа. І ця дискусія (раніш досить делікатна) тягнеться в нас роками. Та є люди, які делікатність вважають ознакою безсилля. Тоді треба було висловитись точніше.

Найбільшого зла українству в Україні завдав Іван Білодід, але й він не посмів сказати, що для українців рідна мова російська — він твердив, що українці мають "дві рідні мови": українську й російську. Цим він виключив себе з числа вчених, залишивши за собою лише наукову посаду віцепрезидента Академії Наук, себто став канцеляристом від науки. Пізніше він відкликав свою "теорію" (може йому веліли її відкликати?), а от "вчені" з Шкільної Ради Австралії не тільки не відкликали, а навіть роблять усе, щоб вона поширилась

НОВІ ДНІ, грудень, 1969

і на інших континентах, де живуть українці.

Виходить так, що не встигли роздивитись, де в кенгурі голова, а де хвіст, не встигли прислухатись, як кукубара співає (соловейком, щебече, як ластівка, сокоче, як курка чи, може, як дурна гуска!), а вже об'явили всім людям, що рідна мова їх дітей не українська, а англійська! Точно так, як ото кажуть: "Здрастуйте! А я ваша дадина! І я вам, дурненькі дітки, кажу: ваша рідна мова не українська, а англійська..." А хто буде суперечити цьому (наприклад, Д. Кислиця чи П. Волиняк), то той дурень!

Ось саме про цю основну засаду і йде дискусія. Виходячи з засади, що рідна мова в наших дітей англійська, то появились і підручники **чужої** (української б то!) мови, складені за старовинною перекладною методою, з додатком словничка і... пропонують дитині яких 250-300 слів (наприклад, у читанці "Волошки"), коли дитина, прийшовши в другу класу, має в активному запасі найменше 1000-1500 слів! Ледачі й некваліфіковані вчителі радо беруться за такий підручник, бо "з ним легко працювати". Звичайно, що легко! Це ж те саме, що дитині, яка з'їдає вже фунт м'яса, дати дві ложечки манної каші, а тоді захоплено вигукувати: "Що за чудова дитина! Геніяльна просто! А мати яка талановита, як вона вміє застосувати нову методу харчування!"

А от наші піонери, які приїхали з темного й бідного села, яке було в Австрійській чи Російській імперії, зуміли до п'ятого й шостого покоління зберегти свою мову, культуру, звичаї і т. д. Ми ж, — націоналісти з націоналістів! — люди, що хвалимось своєю освітою й свідомістю, за 15-20 літ перебування на чужині, велемудро речемо: українська мова в нас друга, чужа...

Чи не жах? Чи не повторюється доба, яка була перед Котляревським, коли вищі шари українського народу виреклись народу й пішли служити Росії? Чи не треба сьогодні нового Котляревського, за яким би прийшов новий Шевченко і прокляв своїм вогненним словом "славних прадідів великих правнуків поганих"?...

Оце таке. Я ще раз дякую за Вашого доброзичливого листа, спасибі за те, що не ставите ультиматум конче видрукувати, як це інколи дехто робить. Обмін думками і уточнення завжди будуть корисні. Тут мова не про особисті, а про загальні справи, які дорогі як Вам, так і мені. І багатьом чесним людям. **П. Вол.**

КОМУ СТРАШНІШЕ

Одна дама, яка вважала себе не тільки стовпом вищого світу Лондона, а й неабиякою співачкою, потрапила на бал, де був знаменитий композитор Росії. Звісно, вона всіма правдами й неправдами стала домагатися, щоб проспівати "самому" Росії. Під тиском світських авторитетів композитор погодився на це.

— Маестро, — сказала йому дама, сором'язливо всміхаючись, — я вся тремчу. Мені так страшно.

— А мені ж то як? — намагаючись усміхатися приязно, відповів Росії.

НЕКРОЛОГИ

З технічних причин ми не могли вчасно повідомляти про смерть визначних людей у Канаді, тому робимо це із запізненням, щоб занотувати життя і працю таких осіб, як покійні Микола Бачинський та Микола Мандзюк — історик українського життя в Канаді просто не може поминути цих осіб.

† МИКОЛА БАЧИНСЬКИЙ

14 серпня 1969 р. в лікарні Фішер Бренч після довгої хвороби помер визначний українець Канади Микола Бачинський.

Покійний народився в с. Серафимцях на Зах. Україні 16 вересня 1887 р. До Канади прибув 19-річним юнаком. В Канаді взявся за освіту — він був першим випускником українсько-англійського учительського семінара в м. Брендоні, Манітоба. По тому вчителював у державних школах в околицях м. Фішер Бренд, де було багато українців. Він заклав основи українського просвітнього руху серед українців північної Манітоби.

У 1922 р. його вперше вибрано послом до провінційного Парляменту і постійно його переобирано до пр. Парляменту аж до 1958 р. У 1950 році його призначено спікером (головою) Парляменту, яким він був аж до 1958 р., коли пішов на відпочинок. Фактично він переобирився до Парляменту протягом 36 років! З цього можна уявити, яку довіру й любов мала ця людина у своїх виборців.

Був активний і в українському громадсько-політичному житті: брав активну участь у праці Української Православної Церкви в Канаді, був почесним членом т-ва українських учителів-піонерів, Українського Народного Дому, Легіону Українських Канадських ветеранів тощо. Мав цілу низку королівських і канадських державних відзнак.

Микола Бачинський — перший українець у Канаді, який був спікером провінційного Парляменту.

Покійний осиротив дружину Юлію, сина, двох дочок і дальшу родину.

Похорон відбувся з митрополичої православної катедри Пресвятої Трійці у Вінніпезі 18 серпня 1969 року. В похороні Світлої Пам'яті Миколи Бачинського взяли участь і англійці — парламентаристи та державні діячі.

Вічна Йому пам'ять!

† МИКОЛА МАНДЗЮК

7 вересня 1969 р. у Вінніпезі, Канада, помер визначний канадський українець Микола Мандзюк.

Народився 1902 р. в с. Кривче, Борщівського пов. в Зах. Україні. 1904 р. його батьки емігрували до Канади і оселились на фермі в районі Давфину. Тут малий Микола й виріс, закінчивши середню освіту в м. Ст. Боніфас. Далі почались звичайні для бідного емігранта труднощі. Спочатку він вчителював за спеціальним дозволом, бо не мав належної освіти. Потім пішов до Манітобського університету, але мусів перервати навчання, бо не мав коштів на нього. У 1923 р. закінчив короткотермінові вчительські курси в Давфині і йде знову вчителювати, мріючи про університет.

Врешті аж у 1927 р. вступає на юридичний факультет Манітобського університету, який закінчив у 1933 р., бо мусів ще повертатися на вчительську працю, щоб заробити грошей. У час навчання практикував у різних адвокатських фірмах, а по закінченні відкрив власну адвокатську фірму в містечку Овкборн у Манітобі, яку вів аж до 1968 року.

Ще будши студентом, Микола Мандзюк виявив зацікавлення громадською працею: очолював студентські товариства, виступав у студентських дискусіях тощо.

З 1927 року він брав активну участь у виборчих кампаніях по боці консерватів, тому не було несподіванкою, коли він вийшов на політичну арену і в 1957 році консервати висунули його кандидатом на посла в манітобській окрузі Маркет. Тоді він здобув цю округу великою кількістю голосів, не зважаючи на те, що перед ним цю округу у Федеральному Парляменті Канади заступав міністер Справедливості Стюарт Гарсон (ліберал), який раніше був прем'єром Манітоби. Після того, він кожного року в чергових виборах перемагав усіх інших кандидатів, мавши вдвічі більше голосів, як усі інші кандидати разом. Так він послував аж до 1968 р., коли відчув, що вже бракує йому сили, й відмовився кандидувати.

Микола Мандзюк належав до дуже активних членів Канадського Парляменту. Він свої промови завжди солідно опрацьовував і до них мусили прислухатися всі послы. Нераз у своїх промовах у Парляменті піднімав українське питання, обороняв також і інші поневолені Росією народи. Тому й нема нічого дивного, що його часто запрошували на свої національні свята не лише українці, а й інші поневолені народи, як литовці, латиші, естонці тощо.

Микола Мандзюк був також членом Канадської делегації на сесії ОН у Нью-Йорку, на нарадах НАТО в Лондоні тощо.

В Овкборні, де він стало проживав, він був головою Народного Дому, головою Торговельної Палати, був одним з організаторів православної громади св. Володимира та Ольги, був активним членом Українських Самостійників, очолював один час цю організацію в Манітобі.

Характерна особливість М. Мандзюка: на українських зборах він ніколи не промовляв по-англійському, що часто-густо люблять робити всі інші, особливо новоприбулі, якщо вони доп'ялись уже до якоїсь "влади".

Коли М. Мандзюк покинув Парлямент і адвокатську практику то він не відмовився від громадської праці, зокрема став генеральним секретарем Комітету Українців Канади.

Покійний чудово розумівся в міжнародній політиці. Він також прекрасно визнавався в усіляких закрутах української політики, знав ціну окремим нашим партіям, особам, міг багато чого передбачати. Дуже прихильно ставився до новоприбулих, солідно вивчав їх, був людиною рішучою, але тактовною. Пригадую собі, коли до Канади приїхав пок. Іван Багряний. Я мав чималі клопоти, щоб улаштувати йому зустрічі з урядом Канади, в Парляменті тощо. Покійний Микола Мандзюк

узяв це на себе. В Оттаві Іван Багрянйий досягнув усього, що було потрібно й можливо. Навіть коли в готелі "Шато Лур'є" влаштована була пресова конференція з представниками канадської англо-мовної і франкомовної преси, то Микола Мандзюк узяв на себе роллю перекладача, що дуже дивувало кореспондентів, надавало ваги Іванові Багрянному, як голові УНРади. Треба було спостерігати покійного Миколу Мандзюка в цій ролі! Я просто був захоплений його тактом, зручним маневруванням, його розумінням психіки європейця, жертви російського й німецького окупантських диктаторських режимів, і психіки старого канадського кореспондента столичного впливового щоденника, який у війні втратив єдиного свого сина, і ніяк не міг зрозуміти, чому ми, представники поневоленої нації, будучи вже на волі, не мавши іншого способу визволення нашого народу, ніж війна, готові й на неї, хоч від неї ми найбільше потерпіли.

Микола Мандзюк висидів на цій конференції понад три години, бо кореспонденти приходили по одному й це тягнулося дуже довго, треба було розмовляти з кожним зокрема.

Покійний Микола Мандзюк був одним з кращих наших послів у Парламенті Канади. Він давав приклад і провід усієї групі послів українського роду.

Покійний осиротив дружину Марію та дочок Софію й Одарку (обидві заміжні) та сина Олесья від першої дружини, яка померла раніш. Поруч з ними він залишив багато щирих друзів і добрих приятелів по всій Канаді, особливо у виборчій округі Маркет, де ще довго згадуватимуть свого вірного й розумного представника в Парламенті Канади.

Вічна й гарна пам'ять хай буде про нього!

Петро ВОЛИНЯК

НОВЕ ВИДАННЯ

В-во "Тризуб" видало вибірку статей Романа Рахманного "НА П'ЯТДЕСЯТИЙ ПАРАЛЕЛІ" (Вінніпег, 1969, стор. 266, ціна: \$3.75).

Книга охоплює частину журналістичного доріжку Р. Рахманного з років 1959-69. Уже перші відгуки в пресі показують на значне зацікавлення громадськості появою книги співробітника "Нових Днів" та інших українських і чужомовних видань. Ось деякі з цих відгуків:

"Читачі, які в минулі роки читали статті Р. Рахманного, мають тепер нагоду ознайомитися з раніше доступними їм статтями, відновити знайомство з читачами і посідати збірку статей в 266 стор. друку на теми, обговорені цим українським публіцистом..."

"НОВИЙ ШЛЯХ", Вінніпег,

"...українські думки на українську тематику висловлено не випадково сьогодні в запалі полеміки, але протягом ряду років — без гніву й упередження до будь-кого з українців".

М. Гр., "ПОСТУП", Вінніпег.

"Книга Рахманного допоможе не одному з-поміж нас подивитися на життя інакшими очима і розу-

міти його інакше: по-державницькому, по-українському".

Л. Гусин, "Український Голос", Вінніпег
"Для тих, що не ознайомлені з її проблематикою, вона становитиме добрий стимул до студій; тим, що з погляду своїх подібних заінтересувань і праці неодноразово стикались з проблемами, що їх порушує автор книги "На 50-ій паралелі", вона повинна дати нагоду до обміну поглядами і спільного шукання квіту папороті нашої публіцистичної думки..."

Л. Т., "Українське Життя", Чикаго
У "Нових Днях" буде окрема рецензія на книжку Р. Рахманного. Покищо рекомендуємо її нашим читачам. Придбати її можна у В-ві "Тризуб", 210-216 Даферін Авеню, Вінніпег 4, Ман., Канада.

"НОВІ ДНІ" Й ПАТРІЯРХАТ

Багато читачів, а деякі й співробітники нашого журналу, домагаються від мене статей про патріярхат (католицький і православний). Якщо ви любите "Нові Дні", то не втягуйте їх у цю полеміку.

Поперше, наш журнал дуже тонкий, щоб цю справу порушувати.

Подруге, ми не маємо авторів-фахівців, щоб могли солідно обґрунтувати цю тему.

Потретє, ми не маємо достатньої матеріальної бази, щоб могли зайняти в цьому питанні тверду й незалежну лінію. Нехай цю проблему обговорюють щоденники й тижневики, які є органами церковних і громадсько-політичних організацій.

Я згоден, що це важлива проблема, обговорювати її треба найширше, але обговорення, яке відбувалося досі, на мою думку, таке, що воно справу лише спрочує, змалює. Звичайно, може бути всенародне обговорення, але в кожному обговоренні мусить бути голос об'єктивних фахівців, які унапрямявали б його.

Отже, статті, прислані на цю тему, я повертаю авторам.

П. Вол.

СУЖ КАНАДИ ВЛАШТОВУЄ ЧЕТВЕРТИЙ РАВТ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В ТОРОНТІ

Спілка Українських Журналістів Канади продовжує свою традицію і влаштовує Четвертий Равт української преси в Торонті. Равт відбудеться в суботу 7-го лютого 1970 р. в залі Українського Дому на вул. Крісті 83-85, Торонто. Під час Равту буде проведено вибір королеви і двох князівен української преси на 1970 рік з-поміж кандидаток, запропонованих українськими часописами, які виходять або мають свої представництва в Торонті.

Управа СУЖ просить інші українські товариства та організації не влаштовувати 7-го лютого інших більших забав, щоб оминіти зайву конкуренцію. Управа СУЖ також піддає думку іншим своїм клітинам (Вінніпег, Едмонтон та Монреаль) піти слідами Торонта і зібрати своїх читачів на подібну приємну розвагову імпрезу в цьому карнавалі.

Управа Спілки Українських Журналістів Канади

ЩО найкраще у склянці?

ACADIAN

КАНАДСЬКА РОДИНА ДОБРИХ НАПОЇВ

РУМ —	ДЖІН —
Acadian "SEVEN SEAS"	Acadian "DE LUXE"
КАНАДСЬКІ ВІСКІ —	ГОРІЛКА
Acadian "SIGNATURE"	Acadian "DE LUXE"

Акадіян завжди **перший** на списку знавців напоїв (також **перший** на списку в Онтаріо у крамницях L.C.O.B.)

ACADIAN DISTILLERS, BRIDGETOWN, NOVA SCOTIA

ТРИ ДНІ

Одного разу знаменитий древньогрецький драматург Софокл розповів друзям, що три рядки однієї із його трагедій коштували йому триденної праці.

— Триденної? Та я за цей час написав би кілька сотень!

— І вони прожили б три дні, — зауважив Софокл.

ДАВНІ ЗНАЙОМІ

Один чоловік якось запитав свого знайомого:

— Давно ви знайомі із своєю новою дружиною?

— З дитинства, — відповів той. — Пам'ятаю, коли я гоївдав її на руках, вона любила ляпати своїми рученятами по моїй лисині.

ВМІЄ

Івасик грався і ненароком розбив вікно. Батько розсердився на сина.

— Пострижай, шибенику, я тебе навчу, як бити вікна.

Івасик розплакався.

— Тату, не вчи, я вже й так умію.

НА ПОЛЮВАННІ

Два мисливці побачили свіжі сліди лева.

— Іди подивися, куди він пішов, — сказав один.

— А ти?

— А я піду в протилежний бік, подивлюся, звідки він виїшов.

ДОБРА КУХОВАРКА

Казала невістка:

— Чорт його маму знає тую свекруху. Вона варить борщ у такому покотелі, як відро, та всенький і поїдять, і ще їм мало, а я зварю в малесенькому, то більше половини зостанеться.

ПСИХОЛОГ

Чоловік, досить певний себе, каже своїй співрозмовниці:

— Ви знаєте, досить мені п'ять хвилин поговорити з людиною, і я вже знаю, що вона про мене думає.

— Це, мабуть, дуже неприємно для вас.

ВМІЄ БЕРЕГТИ СЕКРЕТИ

— Ти вмєш берегти секрети?

— Звичайно. Моя дружина вже другий рік не знає, що мені підвищили заробітню плату.

НОВІ ДНІ, грудень, 1969

ДО ВСІХ НАШИХ ЧИТАЧІВ

(Закінчення з 2-ої стор. обкладинки)

Торонті пару місяців тому відбулося засідання комітету, який був створений з нагоди 15-ліття "Нових Днів", щоб відзначити й 20-ліття вже. Очолює той комітет, як і тоді, мій земляк-волинцяк (і австріяк!) Микола Валер. Та біда в тому, що він оце вирішив кандидувати на мільйонера і "влип" у такий бизнес, що не може навіть ойкнути, як і я. Що воно буде — не знаю, але пару днів перед цим відомий нам усім маляр і скульптор Петро Магденко телефонував мені: "Як там з ювілеєм? Я вже малюю вас в образі "войовничого бандерівця"! "Та малюйте, малюйте! — відповідаю я. — Десь я той малюнок приткну! Бодай на дверях "Гомону України" повісимо його."

Так отож, поскільки ювілейний комітет без голови, то уклінно прошу дорогих читачів (і найпрекрасніших і найдорожчих читачок теж!): з нагоди 20-ліття "Нових Днів" торохніть по моїй найкращій у світі лисині якимсь новим перед-

платником! Просто скажіть отій заблуканій овецьці (баранові теж!), що вже хоч на 21-му році існування журналу передплатити його треба. Ануж послухає!

З цього буде багато користи: поперше, може б мені вдалося найняти хоч пів людини, як не цілу, на працю, то тоді був би кращий журнал і може я не так скоро "дуба врізав би", а подруге на моїй похороні було б більше людей і було б мені приємніше, а вам усім веселіше!

А справді, спробуйте приєднати по одному передплатникові! Але не огинайтесь, а беріться за цю роботу всі! Не вірте наклепникам, що журнал тільки мій — він і ваш теж, бо ви ж його утримуєте!

Щиро Ваш (по саму зав'язку і ще трошки поверх) —

Петро ВОЛИНЯК.

якого хтось любить, хтось не любить, а він собі живе, "Нові Дні" і книжки для Ваших дітей видає і на всіх ворогів наших посвистує.

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх клас українських шкіл на еміграції:

1. Л. Дєполович

Б У К В А Р

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — \$1.50,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — \$1.50.

2. Петро Волинцяк

Б А Р В І Н О К

Читанка для 2-ої класи

П'яте видання

Ціна: у Канаді і США — \$1.25,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — \$1.25

3. Петро Волинцяк

К И Ї В

Читанка для 3-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — \$1.50,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — \$1.40.

4. Петро Волинцяк

Л А Н И

Читанка для 4-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — \$1.50,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — \$1.40

5. Петро Волинцяк

З А П О Р І Ж Ж Я

Читанка для 5-ої класи

у цій книжці багато історичних оповідань
Ціна: у Канаді і США — \$1.80,
в Англії — 11 шіл., в Австралії — \$1.60.

6. Петро Волинцяк

Д Н І П Р О

Видання друге

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.

Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — \$2.00,
в Англії — 15 шіл., в Австралії — \$1.80.

7. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(Фонетика й морфологія)

Видання п'яте

Підручник пристосований до українських
еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник
з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — \$1.70,
в Англії — 12 шіл., в Австралії — \$1.60.

8. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(синтаксис)

Друге видання.

Ціна: у Канаді і США — \$1.70,
в Англії — 12 шіл., в Австралії — \$1.60.

9. Петро Волинцяк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Друге видання.

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо.

Ціна: у Канаді і США — \$2.00,
в Англії — 18 шіл., в Австралії — \$1.80.

Замовляти в "Нових Днях". Школам і книгарням
та церковним громадам — знижка.